Чурапчы улууһун хаһыата
саналох.рф

Чурапчыга күн тахсар!

САНГА ОЛОХ

№ 5 (11933) • Олунньу 9 күнэ, 2024 сыл, бэнтинсэ • 12+

Бу нүөмэргэ

Сэргэх дьаһал
Ураты көрүүлээх айар үлэһит ыалдьыттаата/3

Бэлиэ дата
Үрдүк үөрэх кыһата үбүлүөйүн үгүс ситиһиилэрдээх көрсөр/4

Ахтан-санаан
Бэйэтин кэминээҕи ыччаттарга холобур буолара/9

Чурапчы талааннаах ыала - Новгородовтар

Тиэргэн. Хоптоҕо нэһилиэгин олохтоохторо Новгородовтар бүтүн Арассыыйатаатаҕы форум «Семейный талант» анал аат кыайыылаахтарынан буоллулар/8

Новгородовтар Айсен Николаевтыын. //ХААРТЫСКА ДЬИЭ КЭРГЭН АРХЫЫБЫТТАН ЫЛЫЫННА.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

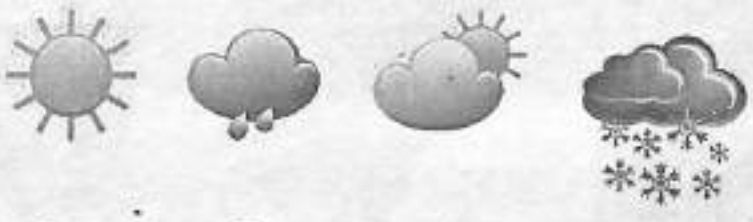

Олунньу 9 күнэ БЭЭТИНСЭ	Олунньу 10 күнэ СУБУОТА	Олунньу 11 күнэ БАСКЫҺЫАННЬА	Олунньу 12 күнэ БЭНИДИЭННЬИК	Олунньу 13 күнэ ОПТУОРУИНЬУК	Олунньу 14 күнэ СЭРЭДЭ	Олунньу 15 күнэ ЧЭППИЭР
-36 -47	-35 -48	-33 -46	-26 -41	-27 -31	-30 -34	-32 -41

Тэттик

СӨ Бырабыыталыстыбатын отчуота Чурапчыга олунньу 12-14 күннэригэр буолуоҕа

СӨ Ситэриилээх былааһын 2023 сыллаах үлэтин Чурапчыга үс бөлөҕүнэн отчуоттуохтара. Отчуоттуур бөлөҕү биир дойдулаахпыт, Бырабыыталыстыба бэрэссэдэтэлин 1-кы солбуйаччытынан бу күҥүн сага анаммыт Дьулустан Анатольевич Борисов салайан илдьэ сылдьыаҕа.

Биһиги улууспутуттан бастакы бөлөхтө баһылык Степан Саргыдаев, иккис бөлөхтө баһылыгы 1-кы солбуйаччы Егор Сивцев уонна үһүс бөлөхтө баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйаччы Мария Кронникова сылдьыһыахтара.

Улууспут олохтоохторун отчуокка кэхтөөх кыттыыны ыларгытыгар ыҥырабыт.

Өрөспүүбүлүкэтээҕи "Алыптаах мааска" бэстибээлгэ Грак При буоллулар

Мэҥэ Хаҥаласка ыытыллыбыт норуодунай тыйаатырдары көрүү өрөспүүбүлүкэтээҕи "Алыптаах мааска" бэстибээлгэ чурапчылар Гран При үрдүк аатын ылылар. Бу туһунан улуустааҕы культуура салалтата иһитиннэрдэ.

Быйылгы куонкурус Д.Ф.Ходулов аатынан Майатааҕы норуодунай тыйаатыр тэриллибитэ 60 сылыгар ананна. Бу улахан тэрээһиҥҥэ барыта 20-тэн тахса норуодунай коллектиил кыттыбыт.

Чурапчытааҕы норуодунай тыйаатыр Уйбаан Арбита "Долгуннар" айымныытыгар олоҕуран, режиссер Василий Николаев суруйуутугар "Биэрэккэ поэт уол турбута..." туруоруу көрдөрөн, Гран При аатын ылла. Маны сэргэ Василий Николаев "Бастыҥ драматическай айымныы" анал аат кыайыылааҕа буолла. Онон Чурапчытааҕы норуодунай тыйаатыр үбүлүөйдээх 55-с театральнай сезонун ситиһиилээх көрсөн арыйдылар.

Чурапчылар госпиталларга сытар саллааттарга көмөлөрүн ыыттылар

Улууспут баһынай хаһаайыстыбалара уонна Бахсы нэһилиэгин олохтоохторо байыаннай госпиталга эмтэнэр саллааттарга анаан хомуйбут көмөлөрүн ыыттылар.

Үтүө дьыаланы Анжелика Неустроева салайаччылаах улуустааҕы тыа хаһаайыстыбатын салалтата сүрүннээтэ. Биир туонна кэрингэ эриллибит, кырбаммыт эти, 10-тан тахса куул ыһаарыламмыт балыгы, куһу, арыыны, барыаннаны, отон сиробун тиэртилэр.

«Саллааттары ейиэбут баһынай хаһаайыстыбаларга, аһы астырга көмөлөспүт Чурапчы нэһилиэгин оскуолаларыгар, физическэй культуура институтугар, Чурапчытааҕы колледжка, олохтоох инициативалары өйүүр агентствоҕа, урбаанныыт Валерий Семеновка саллааттар уонна кинилэр дьиэ кэргэттэрин аатларыттан махталбытын тиэрдэбит. Дьон ис сүрэхтэриттэн көмөлөһүллүр. Уолаттар онтон олус долгуйаллар уонна үөрэллэр», — диэн СӨ Кэлим сүрүннүүр киин суһал штабын чилиэнэ, саллаат ийэтэ Светлана Диодорова-Лаврентьева этта.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Быыбардыыр учаастактарга уопсастыбаннай куттал суох буолуутун үрдэтиэхтэрэ

Ил Дархан өрөспүүбүлүкэҕэ бэрэдэги хаарчыйыыга Координационнай сүбэ мунньаҕы ыытта. Манна быыбардыыр учаастактарга уопсастыбаннай куттал суох буолуутун таһымын үрдэтии уонна быыбар хамыыһыйаларын чилиэннэрин көмүскээһини күүһүрдүү боппуруостарын көрдүлэр.

«Кулун тутар 15-17 күннэригэр өрөспүүбүлүкэҕэ дойду Бэрэсидьиэнин быыбара – бүтүн Арассыыйа олоҕор, бэлиитикэтигэр сүгүн суолталаах тэрээһини буолуоҕа. Федеральнай былаас уонна өрөспүүбүлүкэ толороччу былааһын уорганнара ааспыт быыбардарга куттал суох буолуутун хаарчыйыыга уопуту учуоттаан туран, манна туһуламмыт бары миэрэлэри ылыныахтаахтар. Гражданнар быыбардыыр конституционнай бырааптарын олохчо киллэрэллэригэр куттала суох усулуобуйа тэриллиэхтээх», – диэн бэлиэтээтэ Айсен Николаев.

Ил Дархан Саха сиригэр РФ Бэрэсидьиэнин быыбарын бэлэмнээһин уонна ыытыы кэмигэр уопсастыбаннай куттал суох буолуутун толору хаарчыйар туһугар биэдэмэстибэлэр икки ардыларынааҕы эбии дьаһаллар комплекстарын олохчо киллэрэр соругу туруорда.

Өрөспүүбүлүкэ Прокуратуратын кэллиэгийэтин мунньаҕа ыытылынна

РФ генеральнай Прокурорун солбуйааччы Дмитрий Демешин СӨ Прокуратуратын кэллиэгийэтин киэҥ ыҥырылаах мунньаҕын ыытта.

Дмитрий Викторович өрөспүүбүлүкэҕэ РФ Бэрэсидьиэнин сорудаҕа толоруллубутун бэлиэтээтэ. Ол курдук, Прокуратура уонна былаас уорганнарын бииргэ үлэлэһиилэрин түмүгэр Саха сиригэр өлүүлэһэн тутуу эбийиэктэрин уустук ыйытыылара толору быһаарыннылар. Бу сыллар усталарыгар 1766 киһи бырааба туолара ситиһилиннэ.

«Үһүк Илин эрэгийиэннэрин дьон олороругар, үлэлииригэр, үөрэнэригэр табыгастаах онгоруу – биһиги уопсай сүрүн соруктут. Бу соруту дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Владимирович Путин туруорбута. Саха Өрөспүүбүлүкэтэ уопсастыбаннай уонна социальнай боппуруостары быһаарыыга туруоруллубут соруктары ситиһиилээхтик толорор», - диэтэ Дмитрий Демешин.

Айсен Николаев Саха сиригэр сокуону кэһии профилактикатыгар туһуламмыт координационнай уорганнар үлэлэрэ салгыы ыытыллыаҕа диэн бэлиэтээтэ.

«Миграционнай сокуону тутуһууга ураты болҕомто уурулуоктаах. 2024 сыл Арассыыйаҕа Дьиэ кэргэн сылынан, оттон өрөспүүбүлүкэҕэ өссө Оҕо сылынан биллэрилиннэ. Манан ситимнэн оҕолоох дьиэ кэргэттэр бырааптарын көмүскээһиҥнэ, оҕолору утары онгоһуллар сокуону кэһии, саастарын ситэ илик оҕолор ортолоругар буруйу онгоруону сэрэтиигэ Прокуратура уонна былаас уорганнарын бииргэ үлэлэһиилэрин күүһүрдүөххэ наада дии саныыбын», – диэтэ Айсен Николаев.

Дьокуускайга онкологическай киин аһылынна

Арассыыйа Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин видеосибээһинэн Дьокуускайга онкологическай киини арыйда. Эбийиэк судаарыстыба баһылыгын сорудаҕынан «Доруобуйа харыстабыла» национальнай бырайыак чэрчитинэн олохчо киллэриллэр «Онкологическай ыарыылары утары охсуһуу» федеральнай бырайыагынан тутулунна.

«Бүгүн Арассыыйа үс эрэгийиэнигэр – Томскайга, Уфаҕа уонна Дьокуускайга онкологическай ыарыылары эмтиир саҥа, анығы медицинскэй тэриллэлэр аһыллаллар. Бу биһиги гражданнарбыт доруобуйаларын харыстааһыҥҥа көмө кэдьүүһүн үрдэтиигэ өссө биир хардыы. Бу комплекстары тэрийиигэ, хаарчыйыыга кыттыбыт дьоҥҥо барыларыгар махтанабын», - диэтэ Бэрэсидьиэн.

Тэрээһиннэҥ кыттыыны ылбыт Арассыыйа доруобуйа харыстабылын министирэ Михаил Мурашко бэлиэтээбитинэн, онкологияҕа 5 сыл иһигэр улахан ситиһиилэр баалларын. Ол курдук, искэҥ 60% эрдэтээҥи стадиятыгар булаллар.

Киин 25 тыһыынча кв. миэтэрэ иэннээх, сменаҕа 210 сырыылаах поликлиникалаах, 180 сытар оронноох стационаардаах. Барыта түөрт блоктан турар. Манна хирургическай хайысхалаах стационарнай отделениелар, химотерапевтическай, диагностическай уонна сарданнаан диагностикалыыр отделениелар киирэллэр. Эбийиэк барыта 8 операционнай саалалаах.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.

Чөл турукка анаммыт бырайыак биһирэннэ

Бырайыак. Дойду Бэрэсидьиэнин гранын көҕүлээһининэн киирбит бырайыак түмүктүүр отчуота буолла

Марфа ПЕТРОВА

Ааспыт 2023 сылга РФ Бэрэсидьиэнин Владимир Путин гранын өйөбүлүнэн олохчо киирбит дьахтар доруобуйатыгар туһуламмыт «Кэрэҕэ уонна чөл турукка – бииргэ» бырайыак түмүктүүр дьаһала буолла.

Бу күн бырайыакка үлэлэспит, көхтөөхтүк дарыктаммыт дьахталлары бэлиэтээн туран үөрүүлээх түгэҥнэ чиэстээтилэр. Улуус бары нэһилиэктэригэр улахан сэҥээриини ылбыт бырайыак ааптарынан Чурапчытааҕы физкултуура уонна спорт институтун доцена Светлана Гуляева буолар.

«2023 сыллаахха Чурапчы улууһун Дьахтар сэбиэтин иэнгүө бу федеральнай грант куонкуруһугар кыттыбыппыт. Кыайыылаах буолан, 600-тэн тахса тыһыынча үп көрүллүбүтэ. Бырайыахпыт чөл туруктаах, кэрэ буоларга аналлаах. Улууспут дьахталларын түмэн, хамсаһын таһаарар соруктаах үлэбитин тэрийдибит. Өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн билиҥҥи кэмнэ, үгүс чинчийии түмүгүнэн дьахталлар 70-ча бырыһыаннара хамсамматтар. Хамсаныы тиийбэтэҕинэ, доруобуйа айгырыыр, кэһиллиигэ барар. Онон бу бырайыак дириҥ социальнай суолталаах. Мин, анал үөрэхтээх киһи, учуонай да быһыытынан, бэйэм өр сылларааҕы практическай опыттаах олоҕуран, кэрэ ангаардарга сөптөөх физкултуурунай уонна чэбдигирдэр дьарык бырагыраамматын суруйбутум. Номнуо үһүс сылбын «Тэтим» хамсаныы оскуолатын үлэлэтэн, саастарын сиппит, орто саастаах дьахталлары дьарыктыыбын», - диэн бырайыагын туһунан Светлана Гуляева биһилиннэрдэ.

Грант көмөтүнэн сыл устата нэһилиэктэриттэн араас кэпсээниилэр, маастар кылаастар, практикумнар, маассабай физкултуурунай уонна чэбдигирдэр тэрээһиннэр ыытыллыбыттар. Маны сэргэ дьарыктанарга тутуллар тэриллэри ылбыттар. Ол курдук, акробатика, фитнес ковриктарын, гантеллэри, фитнес резинкалары уо.д.а. атыыласпыттар. Ону таһынан методическай босуобуйаны бэчээттэн таһаарбыттар.

Бу бырайыак чэрчитинэн доруобуйаларын хаачыстыбатын тупсарбыт киһи аҕыйаҕа суох. Олортон биирдэстэрэ Александра Кузьмина буолар. Кини Светлана Степановнаҕа 4 ый дьарыктаммыт:

●●● Билигин оҕо көрөн олоробун. Миигин доруобуйам туругунан инбэлиннэ таһаара сылдьыбыттара. Аны оҕолонон, үс ый кэриҥэ оронҥо сыппытым. Наар эминэн, укуолунан сылдьыбытым. Ол кэмнэ дьиэбиттэн чугас турар институт саалатыгар дьарык буоларын туһунан биллэрии кэлбитигэр, «доруобуйам бэйэм илиибэр» диэн өр толкуйдаабакка, дьарыктана тахсыбытым. Күн бүгүнгэ диэри сүрэҕэлдьэбэккэ, томороон тымныылартан ингинбэккэ дьарыктанан, доруобуйабын тупсардым, эмп иһэртэн босхоломмутум. Онтэнэ 74 киилэттэн 67 киилэҕэ диэри ыйааһыммын түһэрдим. Билигин да кэтүппэппин, соҕотох да буоллахпына дьарыктана барыах курдукпун. Светлана Степановна хас биирдии дьарыктанааччы доруобуйатын туругун, ыйааһынын, кыаҕын, сааһын учуоттаан туран үөрэтэр, субэ-ама биэрэр. Онон кэрэ ангаардары толору усулуобуйалаах саалаҕа кэлэн дьарыктаналларыгар ыҥырабын. Доруобуйаҕытын көрүнүн, кэрэ сэбэрэҕитин тупсарыныҥ.

Чэбдигирдэр дьарыктар институт Ритмика саалатыгар нэдиэлэ аайы буолаллар. Ону кытта тэҥнэ онлайн дьарыктар эмиэ ыытыллаллар эбит.

«Кэрэҕэ уонна чөл турукка – бииргэ» бырайыак өрөспүүбүлүкэ нэһилиэннэйэтин доруобуйата туруктаах буоларыгар үлэлэһэргэ бэлэмнэр. Светлана Степанова этэринэн, бу хайысхаҕа өссө да саҥа идиэйэлэр былааннаналлар.

Бырайыак ааптара Дьахтар сэбиэтин бэрэссэдээтэлин Анастасия Афанасьеваны кытта. //ААПТАР ТУҺЭБИИГЭ

Чурапчы нэһилиэгэр – улуус дьаһалтатын отчуота

Улууска — бу күннэргэ. Улуус дьаһалтата 2023 сылга ыыппыт үлэтин бары нэһилиэктэри хабан отчуоттаата. Түмүктүүр мунньах Чурапчы нэһилиэгэр буолла.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев салайааччылаах улуус дьаһалтатын 2023 сылга ыыппыт үлэтин отчуота бары нэһилиэктэргэ ыытыллан түмүктэннэ. Отчуоту улуус үрдүнэн уопсайа 1560 киһи иһиттэ, 387 боппуруос киирэн эппиэттэннэ. Нэһилиэнньэ сүрүннээн тыа хаһаайыстыбатын, дорообуйа харыстабылын, суоллар өрөмүөннэрин, тутуулар уонна ОДЬКХ үлэтин сурастылар. Түмүктүүр отчуот Чурапчы нэһилиэгэр олунньу 1 күнүгэр ыытылынна. Мунньах "Айылгы" НАДь-гэр буолла, 273 киһи сырытта.

Отчуокка биирдиилээн дьон ыйытыктарын кытары этиилэрин тэҥинэн киллэрдилэр. Бастакынан, 1997 сыллаахха тутуллубут улуустааҕы оҕо бибилэтиэкатин дьиэтэ өрөмүөннэниэн наадатын эбэтэр, кыаллар буоллаҕына, атын эбийиэккэ көһөрөр туһунан боппуруоһу бибилэтиэкэр Елена Дьячковская туруорда. "Куоҕалы" ТОС олохтоохо Мария Луковцева, 2016 сылтан туруорсар боппуруоһун – 1200 үөрэнээччилээх Семен Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаҕа эбии салаҕаһын тутууну өссө төгүл туоһуласта. Бу дьиэ олус эргэрбитин, оҕолор, учууталлар дорообуйаларыгар охсуулааҕын эттэ, иккис сменэнэн үөрэҕи тохтоторго туруоруста. Маны таһынан, биллэр уопсастыбанньык "Куоҕалы" быһытын тутуллуутун туһунан ыйытта.

Өрөспүүбүлүкэҕэ киэҥник биллэр уопсастыбаннай кэрэспэдьиэн Уйбаан Пономарев тыа хаһаайыстыбатын хайыс-хатыгар тус көрүүлэрин эттэ. Кини бары нэһилиэктэртэн чаанынай хаһаайыстыбалаах дьон оройуон киинигэр киирэн бэйэлэрин бородууксуйаларын, оҥоһуктарын аҕалан атыылыылларыгар анаммыт ырыынак тутулларын туруоруста. Чурапчытааҕы аграрнай-техническэй кэллиэс дириэктэрэ Василий Гуляев кэллиэһи өрөмүөннээһин үһүс сылыгар барбытын, онуоха быйыл улуус дьаһалтата болҕомтоҕо ылан, күүс-көмө, ойобүл буоларыгар көрдөстө, итиэннэ нэһилиэк биир биллэр киин уулуссатыгар, өрөспүүбүлүкэ бастакы Ил Дархана Егор Борисов аатын ингэрэр туһунан этиини киллэрдэ. "Маарыкчаан" ТОС олохтоохо Ольга Монастырева Трактовай уулуссаҕа турар хаарбах дьиэлэр оннуларыгар ханнык эбийиэк тутулларын, тутуу кэмигэр итиннэ олорор дьиэлэргэ тиийэр суолу-иһи быспаттарыгар көрдөстө, федеральнай тыраасса уота-күөһэ хаһан оҥоһуллаарын ыйытта. Өрөспүүбүлүкэҕэ биллэр бэтэрээн ыспарсымыан Мария Попова Нидьили түөлбэтигэр турар стеланы, ыччатларга анаан, бөһүөлэк бэтэрээ өттүгэр көһөрөн аҕалары туруоруста, ону таһынан Кындал учаастагар суол-кис куһаҕанын эттэ, кыра учаастактары умнуугa хаалларбаттарыгар көрдөстө.

Чурапчытааҕы үрдүк үөрэх кыһатын бэрэсидьиэнэ Михаил Гуляев нэһилиэк иһигэр "Мастер-план" ылынар туһунан дьоһуннаах этиини киллэрдэ уонна нэһилиэнньэни "улуустут баһылыгын тула түмсэн, ыытыллар үлэни биир санаанан өйүөҥ" диэн ыҥырда. "Спортивнай" ТОС биир биллэр уопсастыбанньыга, "Саҥа олох" тутулуга суох уопсастыбаннай кэрэспэдьиэнэ Владимир Кривошапкин бу да сырыыга "Саҥа дэриэбинэ" илин өттүттэн саҕалаан, биэрэги бөҕөргөтөргө туруоруста. Нэһилиэк олохтоохо Евдокия Кривошапкина бэйдиэ сылдьар ыттар боппуруостарын сытыытык туруорда. Урбаанньыт Екатерина Захарова 2010 сылтан ыла быһаарыллыбакка турар Трактовай уулуссаҕа 4 кыбартыыралаах дьиэ докумуона ситэтэ суоҕун суһаллык быһааралларыгар көрдөстө.

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев ыытыллар үлэ-хамнас барыта Дойдубут Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин, СӨ Ил Дархана Айсен Николаев, СӨ Бырабыыталыстыбатын быһаччы ыытыллалларын эттэ, кинилэргэ махтанна. Улууспут олохтоохторун инникитин да ыытыллар үлэлэргэ барыгыгар көхтөөхтүк кыттан иһэллэригэр, бары түмсүүлээх буолалларыгар ыҥырда, оччоҕо эрэ күөрэйбит кыһалҕаларбыт быһаарыллалларын, туруоруллубут сыал-сорук ситэрин эттэ.

Отчуокка кэлбит дьон көхтөөхтүк кыттан, улуус дьаһалтатын уонна тэрилтэлэрин бары салайааччыларыгар үрдүк ситиһиилэри баҕардылар.

Сэргэх дьаһал. Ураты көрүүлээх айар үлэһит ыалдьыттаата

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Олунньу 7 күнүгэр улуус дьаһалтатын мунньахтыыр саалатыгар суруйааччыны, кинигэ таһаараччыны, СӨ үтүөлээх суруналыыһын, "Көмүөл" кинигэ кыһатын салайааччытын Борис Иванович Павловы кытары бэрт истиҥ, интэриэһинэй көрсүһүү буолла.

Көрсүһүүнү тэрийээччи Дмитрий Поповтуун // ААПТАР ТҮҺЭРИИТЭ

Көрсүһүүгэ улуустааҕы киин бибилэтиэкэ үлэһиттэрэ Борис Иванович "Долгуннар" диэн хоһоонун аҕаан иһитиннэрдилэр.

Борис Павлов төрүттэзбит, салайар "Көмүөл" кинигэ кыһата биһиги улууспут устуоруйатын, үтүө-мааны дьонун-сэргэтин сырдатар, үйэтитэр 30-тан тахса кинигэни бэчээттээн таһаарда онон тугунан да кэмнэммэт улахан өнөлөөх, көхтөөхтүк үлэлэһэр, улаханнык өйүүр тэрилтэ буолар. Бу кинигэлэр ортолоругар хас да нэһилиэк устуоруйатын сырдатар "Хайахсыт" 4 тома, "Хатылы" 3 тома, "Мугудай", "Одьулуун", "Хадаар", "Хадаар нэһилиэгин Герой ийэлэрэ" в кинигэтэ, "Хайахсыт көһөрүүтэ", "Хадаар культуурата" итини тэҥэ "Дорожник" ХЭТ устуоруйата, "Чурапчы – спорт туоната", "Уран уус аҕалар", "Чурапчы улууһун ВИА-ра", "Байаныыстарга махтанан" диэн кинигэлэр, ытык дьоммутугар Иван Павловка, Дмитрий Лазаревка, Андрей Листиковка, Николай Сибиряковка уо.д.а анаммыт суруйуулар эмиэ "Көмүөлгэ" тахсан туралларе. Итинэн эрэ мунурдаммакка, бу кинигэ кыһата "Чурапчы чулуу дьоно" диэн кинигэ сиэрийэтин олохтообута.

Көрсүһүүгэ сааланы толору дьон муҥунна, истиҥ эҕэрдэ тыллар этилиннилэр. Улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Оконешников, улуус баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова эҕэрдэлээн туран, "Үтүө суобастаах үлэтин иһин" түөскэ анньыллар бэлиэни туттардылар. Элбэх кинигэни таһаартарбыт Хадаар нэһилиэгин баһылыга Афанасий Степанов, Хатылы баһылыга Вячеслав Попов, Хайахсыт баһылыга Тарас Тарасов суруналыыска нэһилиэктэрин аатыттан анал бэлиэлэри анаатылар. Үгүстүк үлэлэһэн, алтыһан аастыт улуус дьокутаата Ульяна Атласова, Хатылы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтоохо Мария Иустинова, культуура үтүөлээх үлэһитэ Мария Герасимова-Сэҥээрэ, суруналыыс-суруйааччы Терентий Кардашевскай, Хадаартан Августина Давыдова, СӨ культууратын туйгуна Наталья Захарова, улуустааҕы «Саҥа олох» хаһыат кылаабынай эрэдээктэрэ Людмила Горохова, суруйааччы Павел Федоров-Сомоҕо, Өндөрүүскэ Саабын аатынан Чурапчытааҕы кыраайы үөрэтэр уонна этнография мусуойун дириэктэрэ Афанасий Захаров, улуустааҕы Олоҥхо киинин салайааччыта, бүгүҥнү көрсүһүүнү көҕүлээччи Дмитрий Попов, убаастанар настаабынньык -учуутал Татьяна Матвеева, Соловьев нэһилиэгиттэн кыраайы үөрэтээччи Иннокентий Собакин, Чурапчы улууһугар адаптиванай успуорт салайааччыта Иннокентий Матвеев иһирэх ахтыылары оҥордулар.

"Суруналыыс, суруйааччы быһыытынан үүнэн-сайдан тахсыыбар айар аартыкпын арыйбыт сирим – Чурапчы буолар. Ол иһин бу дойдуну наһаа күндүтүк саныыбын. "Хаһан эмэ тиийэн дойдубар, доҕотторбор үлэбин-хамнаспын отчуоттаабыт киһи" диэн мэлдьи саныыр этим. Онон махтанабын табаарыстарбар Дмитрий Дмитриевич Поповка, Афанасий Афанасьевич Степановка. Кинилэр көмөлөрүнэн бүгүн мустан көрүстүбүт. Кыратык аҕыннахха, мин манна 1981 сыллаахха кэлбитим. "Саҥа олох" хаһыакка миэстэ суох буолан Семен Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар учууталынан анаабыттара. Сыл аҥаара Сылаҥ орто оскуолатыгар учууталлаабытым. Ити кэнниттэн эрэдээксийэҕэ миэстэ тахсан, айар үлэм кэрэспэдьиэн быһыытынан саҕаламмыта. Оччолорго 80-с сыллар, уларыйыы кэмэ этэ. Бастаан кэлэрбэр Ньургустан Макаров эрэдээктэрдии олороро. Онтон үлэлии сыырыттахпына, Петр Попов кылаабынай эрэдээктэринэн анаммыта. Ити кэмнэ Степан Попов, фотограф Петр Оконешников, кэрэспэдьиэннэр Мария Михайлова, Светлана Смирникова үлэлииллэрэ уонна Иннокентий Окоемов диэн наһаа өйдөөх, улахан билиилээх профессионал киһи баар этэ. Чурапчылар олус түмсүүлээхтэрин көрөн улаханнык сөхпүтүм.

Бу аҕаан көрдөххө, Чурапчыга сыһыаннаах 30-тан тахса кинигэни таһаарбыт эбиппит. Онон киһи буолар дьыҥаабын түстээбит дойдубар син туһалааҕы оҥорбут эбиппин диэн киэн туттабын. Билиҥҥи үлэбиттэн билиһиннэрдэххэ, "Аҕаар Саха сирэ" диэн саха тылын патриоттара, саха ыччата сайдарын, тылбыт-өспүт сүппэтин туһугар үлэлиир уопсастыба баар. Ону кытары кыттыһан "КЭМ" диэн суруналы оҥордубут. Төһө да олохпут уларыйбытын иһин, тус толкуйбутун, үгэстэрбитин эдэр ыччакка тириэрдибит киһи диэн, суруйар истиилбитин, санаабытын оҕолорбутугар хаалларбыт киһи диэн санааттан таһаардыбыт", – диэн Борис Иванович санаатын үлэһиннэ.

Үрдүк үөрэх кыһата үбүлүөйүн үгүс ситиһиилэрдээх көрсөр

Тэрилтэ түбүгэ. Бүгүүнгү балаһабыт ыалдьыта — ЧГФКСИ ректора Иннокентий Готовцев.

Людмила ГОРОХОВА

Быйыл Чурапчытаабы судаарыстыбаннай физкултуура уонна спорт үнүстүүтэ 25 сыллаах үбүлүөйүн бэлиэтиир. Хаһыаппыт бүгүүнгү нүөмэригэр, «Тэрилтэ түбүгэ» рубрикабытыгар ректор Иннокентий Готовцев үнүстүүт үлэтин-хамнаһын, ситиһиилэрин, инники былааннарын туһунан сэһэргэстэ.

Чурапчы судаарыстыбаннай үнүстүүтүгэр билигин 83 киһи үлэлиир, итинтэн – 41-рэ преподаватель. Педагогическай састааппыт 70%-на учуонай истиэпэнньэх, педагогическай наука кандыдааттара уонна доктордара буолаллар. Барыта сэттэ хайысханан үлэлиибит. Физкултуура учууталларыҥ уонна былырыыҥҥыттан спорт көрүҥнэригэр тириэньэрдэри бэлэмниибит.

Рекреация, спортивнай туризм, педагогическай үөрэхтээһин диэн хайысхаларга үөрэтэбит. Педагогика уонна психология кафедрата үлэлиир. Манна оскуола иннинээҕи тэрилтэлэр инструктордарын, баспытааталларын бэлэмниибит. Оҕо эт-хаан өттүнэн кыра эрдэҕиттэн сайдыахтаах. Эдэр ыччаты кытта үлэни тэрийии диэн ыччат лидердэрин бэлэмниир хайысханы аһан үлэлэтэбит. Манна оскуола лидердэрэ, көхтөөх уопсастыбанныык оҕолор киирэн үөрэнэллэр. Кэнэҕискитин салайааччы буолан тахсаллар. Итини тэҥэ ОБЖ хайысхатыгар үөрэтэбит. Билигин ОБЖ оскуолаҕа сүрүн предмет, ону таһынан оскуолаларга начаалынай байыаннай бэлэмнэнии киирэн эрэр. Үксүн оскуолаҕа учууталынан, ЫБМС-гар үлэлии киирэллэр. Үнүстүүппүт иһинэн орто үөрэх салаата үлэлиир. Манна физкултуура учууталларын, бу сылтан тириэньэрдэри бэлэмниибит.

Быйылгыттан тохсус кылаас кэнниттэн үөрэххэ ыларга үлэлэһэ сылдьыбыт. Инникитин бу орто үөрэҕи бүтэрбит устудьуоннар салгыы үрдүк үөрэххэ үөрэнэр кыахтаналлар. Итини таһынан магистратура баар. Икки сыл баһылаабыт идэлэрин диригэтэн үөрэтэллэр. Билигин 750-ча устудьуон үөрэнэр. 350-на - күнүскү үөрэххэ, анаара - кэтэхтэн.

Быйыл тэрилтэбит үбүлүөйдээх сыла. Онон ыытыллар тэрээһиннэрбит барыта бу бэлиэ датаҕа ананан ыытыллыахтара. Бастакы улахан тэрээһиммит - норуоттар икки ардыларынааҕы ахсыс "Азия оҕолоро" оонньуулар чэрчитинэн научнай-практическай кэмпириэнсийэ ыытар былааннаахпыт. Манна Арассыыйа ректордара, бу хайысха сүрүн учуонайдара, Казахстан, Киргизия, Монголия, Узбекистан ректордара, салалталара, учуонайдара кэлиэхтэрэ. Дьокуускай куоракка ыытыллыаҕа.

Билигин үнүстүүппүт матырыйаалынай-техническай базатын сайыннарыыга үлэлиибит. 2020 сылга 200 миэстэлээх уопсай дьиэ, 100 миэстэлээх остолобуой, энергоцентр тутан киллэрдибит. Быйыл үнүстүүт үөрэтэр-лабораторнай куорпуһугар эбии тутуу бырайыага оҥоһуллан бүтэр. Бырайыак Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын өйөөһүнүнэн, үүнэр көлүөнэ пуондата үбүлээн оҥорторо сылдьар. 2025-2026 сылларга тутуу саҕаланыахтаах, уопсай суумата - 500 мөлүйүөн солк. Манна үс хайысхалаах научнай лабораториялар баар буолуохтара: педагогическай-психологическай, медико-восстановительнай, биомеханика. Ону таһынан 200 миэстэлээх улахан аактабай саала, научнай бибилэтиэкэ, научнай сэбиэт саалата баар буолуохтара. 2027 сылга орто үөрэххэ үөрэнэр устудьуоннарга аналлаах 100 миэстэлээх уопсай дьиэ тутуллуохтаах. Манна 50 миэстэлээх гостиницалаах буолуоҕа. Тастан кэлэн дьарыктанар устудьуоннар, тириэньэрдэр, преподователлэр үрдүттэн олорон үөрэниэхтэрэ, дьарыктыахтара. 2030 сылга бассейн тутуутун былаанныыбыт. Бу тутуулар барыта Арассыыйа спорка министиэристибэтин бырагыраматыгар, былаанныгар киирэн тураллар.

Былырыын Дмитрий Петрович Коркин төрөөбүтэ 95 сылын бэлиэтээбиппит. Бырабыыталыстыба тэрийэр кэмитиэтин Андрей Тарасенко салайан, Чурапчы судаарыстыбаннай үнүстүүтүн, Д.П. Коркин интэринээт оскуолатын базаларын сайыннарыыга туһуламмыт дьаһаллар тахсыбыттара. Ол курдук, үнүстүүккэ уонна интэринээт-оскуолаҕа диэри 450 миэтэрэ усталаах аспаал суол тэлгэммитэ. Ону таһынан, Арассыыйа министиэристибэтэ улахан өрөмүөн үлэтигэр үп тыыран, Д.П. Коркин саалатын тас өттүн бүрүйдүбүт, кырыыһатын өрөмүөннэтибит. Быйыл ситэрэн саҥардыыга эбии 22 мөлүйүөн солк. көрүлүннэ. Эһиил былаан быһыытынан, 32 мөлүйүөн суумаҕа сүүрэр манеж өрөмүөннэниэхтээх. Инникитин Д.П. Коркин аатынан улахан саала тутуллара былааннанар. Харчыта көрүллэн, бырайыага бэлэмнэнэ сылдьар. Ону тэҥэ Д.П. Коркин оскуолатыгар 200 миэстэлээх уопсай дьиэ тутуллуоҕа.

Үнүстүүппүт устудьуоннара, преподователлэрэ былырыыҥҥы сылы ситиһиилэрдээх түмүктээтилэр. Ол курдук, түөрт устудьуоммут Александра Карамзина, Севиль Назарова, Любомир Ашеин, Ньургун Терентьев Евро-Азиатскай БРИКС спорт бэстибээлигэр баран кыттан, миэстэлэһэн кэлбиттэрэ. Икки устудьуоммут Евгения Горохова Дойду Бэрэсидьиэнин, Дьулустаан Колодезников Бырабыыталыстыба истипиэндийэтинэн наҕараадаламмыттара. Ону тэҥэ федеральнай бэстибээллэргэ, кэмпириэнсийэлэргэ ситиһиилээхтик кыттыылар.

Эдэр исписэлиистэри бэлэмнээһиҥҥэ үлэ-хамнас барар. Билигин икки үлэһиппит Трофим Пермяков, Гарсия Турантаева Белоруссия техническэй үнүстүүтүн кытта дуогабар түһэрсэн, аспирантураҕа үөрэнэ сылдьаллар. Кинилэр эһиил үөрэхтэрин бүтэрэн кэлиэхтээхтэр. Былырыын исписэлиистит Айталина Пугачева учуонай истиэпэнин кэмүскээтэ. Быйыл икки үлэһиппит – Василий Лукин, Степан Гуляев Татарстаҥҥа физкултуура университетын аспирантуратын бүтэрэллэр. 2025 сылга диэри уон устудьуон хандыдаат истиэпэнин туттарыахтаахтар. Оччотугар бэйэбитигэр 30-тан тахса учуонай истиэпэннээх исписэлиистээх буолуохпут.

Спортивнай хайысхаҕа үгүс үлэни тэрийэбит. Быйылгыттан бастакы ректорбыт Михаил Гуляев үлэлии кэллэ. Кини Арассыыйа федерациятын спорка министирин дьаһалынан, тохсунньуттан үнүстүүт бэрэсидьиэнинэн ананна. Михаил Дмитриевич наука хайысхатын, спорду, үнүстүүт инники сайдыытын уонна тутуулары салайыаҕа. Билигин спорт министиэристибэтин хытта орто үөрэх иһинэн олимпийскай эрэллэри бэлэмнээр училище иһинэн устудьуоннар аһылыктарын, экипировкаларын, көмө сылдьар тэрээһиннэри толору хаччыйарга үлэни ыыта сылдьыбыт. Ону таһынан, устудьуоннары бэлэмнээр киини тэрийиигэ Арассыыйа спорка министиэристибэтэ үп көрөрүгэр үлэлэһэбит. Оччоҕуна бу спортивнай хайысхабытыгар улахан көмө буолуохтаах.

Наука хайысхатыгар биһиги сахабыт сирин тыйыс усулуобуйатыгар киһи, спортсмен хайдах адаптацияны барыахтааҕын үөрэтэр үлэни ыыта сылдьыбыт. Онуоха аспирантыт Василий Лукин бу тиэмэҕэ үлэтин көмүскүөхтээх. Биир сүрүн үлэбитинэн, саха национальнай көрүҥнэрин сайыннарарга, мастардыһыытын наука өттүнэн үөрэтиигэ үлэлиибит. Манна түөрт кандидат таһымнаах диссертация сурулунна. Кэнэҕэскитин бу көрүҥү тас дойдуларга таһааран, «Доҕордоһуу соннуулара» олимпиадаҕа көрдөрүү быһыытынан киириэхтээх.

Үнүстүүппүтүгэр каадырдар идэлэрин таһымын үрдэтэр факультет баар. Марианна Манасытова – педагогическай наука кандидата салайан үлэлэтэр. Кини «Спорт – олох нуормата» диэн федеральнай бырайыагынан 68 регионҥа куурусу ыытар. Арассыыйа норуоттарын национальнай көрүҥнэрин сайыннарыыга үлэлиир. Дойду араас муннуктарыттан учуонайдары ыҥыран, исписэлиистэрбит бэйэлэрэ тиийэн үөрэтэллэр. Бу үлэ түмүгүнэн, 14 таһаарыылаах үлэлээх физкултуура үрдүк үөрэхтэр ахсаанналарыгар киирдибит.

Монголияны кытта ыкса үлэлэһэ олоробут. Инникитин Кытайы, Узбекистаны, Киргизияны кытта үлэлэһэргэ бырайыак оҥоһуллан, дуогабар баттаһарга үлэлиибит. Монголияҕа мастардыһыытыгар идэ таһымын үрдэтиигэ куурустары ыытыбыт. Биһиги выпускникпыт Баат Баатыр Эрдэнэ Ваанчиг Монголия олимпийскай хомуур хамаандатын [illegible]чнай чөлгө түһэринии суударыстыбаннай кинин дириэктэринэн үлэлии олорор. Кинилиин хардарыта дуогабар түһэрсэн, биһиги спортсменнэрбит кинилэр лабораторияларыгар үөрэнэр, кинилэр устудьуоннара биһиги базабытыгар куурустары аҕаар кыахтаннылар. Инньэ гынан, биһиги үөрэнэччибит Монголия Судаарыстыбатыгар тиийэн, улахан үлэһит буолбутунан киэн туттабыт. Кини манна кэлэн алта сыл устата үөрэммитэ, сахалыы, нууччалыы холкутук быһаарсар.

Быйыл Бэрэсидьиэммит Владимир Путин Дойду үрдүнэн Дьиэ кэргэн сылын биллэрэн турар. Онно олоҕуран, биһиги быйылгы үлэбитигэр ыал устудьуоннарга уопсайга олорор усулуобуйаларын тэрийиигэ, оҕолоох устудьуоннар тус графигынан үөрэнэллэригэр үлэни ыытыахпыт. Онон үбүлүөйдээх сылбытын үлэҕэ, үөрэххэ үрдүк ситиһиилэрдээх уонна үгүс былааннардаах көрсөөру бэлэмнэнэбит.

Өрөспүүбүлүкэ үрдүкү салалтатын 2023 сыллааҕы отчуоттуан

Отчуот. Ааспыт сылга Өрөспүүбүлүкэбитигэр үлэ бары хайысхаларыгар үтүө түмүктэр ситиһилиннилэр. Оны кылгатан билиһиннэрэбит.

2023 сылгэ Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын үлэтэ-хамнаһа арҕаанҥы дойдулар өтөрүнэн кимиэхэ да туттубатах санкцияларын туоратыыга уонна экэниэмикэни боҕоргөтүүгэ туһаайыллыыбыта. Бу тургутууга Саха Өрөспүүбүлүкэтэ Арассыыйа эрэллээх эркинэ, экэниэмикэтин боҕо-таҕа тирэҕэ буолар.

2023 сыл олунньуга Арассыыйа Федерациятын Бэрэсидьиэнэ Федеральнай мунньахха сылын ахсын оҥорор Анал этиитигэр анах байыаннай дьайыыны эмтэх омуктаах норуоппут ойоҕобутун болиэтээбита. Бу дьиҥ патриотизмы кэрэһилиир.

2023 сылы Арассыыйа Федерациятын Бэрэсидьиэнэ Арассыыйа Федерациятыгар Педагог уонна уһуйаччы сылынан биллэрбитэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын дьаһалыттан 36 бастыҥ педагог-уһуйаччыга 100-түү тыһыынча солкуобайдаах бириэмийэ туттарыллыыбыта. "Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэх көлүөнэтин тус сыаллаах пуондата" кэмиэрчэскэй буолбатах тэрилтэни кытта 100 бастыҥ педагогка 100 тыһыынча солкуобай хаһыаттаах анал бириэмийэ туттарыллыыбыта.

Педагогическай идэҕэ тардар сыалтан өрөспүүбүлүкэ 32 улууһуттан 72 психологическай-педагогическай кылаас уонна болох арыллыыбыта, онно 900-тэн тахса үрдүкү кылаас оҕолоро үөрэнэллэр.

Барыы оскуолаларга, орто профессиональнай үөрэх тэрилтэлэригэр, эбии үөрэх тэрилтэлэригэр уһуйаччы тиһигэ киллэриллибитэ, онно араас бырагыраамаларынан уонна идэҕэ уһуйуу көрүҥүнэн 9 096 педагог, ол иһигэр 35 саастан туола илик 4 087 эдэр педагог уонна 3 сылга диэри ыстаастаах 1 859 эдэр учуутал уонна педагог хабыллыыбыта.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханыгар Үлэ сылынан биллэриллибит сылга өрөспүүбүлүкэҕэ оҥорон таһаарыы бастыҥ үлэһиттэрин, үлэ династияларын, үлэһит дьону чиэстээһиҥигэ туһаайыллыыбыт киэҥ далааһыннаах хамсааһын тахсыыта.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын «Үлэ киһитэ» 300 тыһ. солкуобай хаһыаттаах бириэмийэтэ олохтомсыта. Бу бириэмийэ кыайыылаахтарынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин социальнай-экэниэмическэй сайдыытыгар суолталаах кылаатталарын киллэрбит, оҥорон таһаарыыга уонна үлэҕэ үрдүк көрдөрүүлэри ситиспит 50 бастыҥ үлэһит буолла. Саха сирин бастыҥ үлэ династияларын кинигэтигэр 2023 сылга 159-тан 644 сылга диэри уонсай үлэ ыстаастаах дьиэ кэргэннэр киирдилэр.

Өрөспүүбүлүкэ Ил Дарханын сорудаҕынан 2023 сылга үлэ бэтэрээннэригэр санаторий-курортаах эмтэниитин усулуобуйалара туһаарылыннылар. 2023 сыллтан Ийэҕэ Үрдүкү махтал бэлиэтигэр 100 тыһ. солкуобай хаһыаттаах бириэмийэ кэмнээх харчынан наҕараадалааһын олохтоно.

Өрөспүүбүлүкэ экэниэмикэтэ Уһук Илиҥигэ бастыҥ позициятын күүһүрдэр. 2023 сылга эрэгийиэннээҕи баалабай бородуукта 2 трлн 301 млрд солкуобайга тэҥнэстэ, 2022 сылы кытта тэҥнэтэххэ 3,5 бырыһыан улаатта. Бырамыысыланнай оҥорон таһаарыы индекса 2022 сылга тэҥнээтэххэ 100,8 бырыһыан буолла. Инвестиция хаһаайыстыбаҕа 2022 сылы кытта тэҥнээтэххэ, 5 бырыһыан элбээн 715 млрд солкуобайга тэҥнэстэ.

Бырабыыталыстыба уонна бедеҥ хампаниьалар икки ардыларыгар 41 сөбүлэһии, онно тэҥэ өрөйүөн дьаһалталарын уонна сир баайын туһаначчылар икки ардыларыгар – 97 сөбүлэһии, "Олохтоох хаадыры – бырамыысылыннаска" бырайыак сүнньүнэн 47 сөбүлэһии үлэлиир, "Наваҕту14" бырайыак сүнньүнэн 4 сөбүлэһиигэ илии баттаммыта. 2016 сылтан сир баайын туһаначчылар 46,5 млрд солкуобайтан тахса суумалаах үбүнэн көмөнү оҥорбуттара.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин 2023 сыллааҕы судаарыстыбаннай бүддьүөтүн дохуота 352,4 млрд солкуобайга тэҥнэстэ. Ааспыт сыл бу кэмнээҕи көрдөрүүтүн кытта тэҥнээтэххэ, киирии 32,7 млрд солкуобайынан эбээтэр 10,2 бырыһыан элбэбит. Саха Өрөспүүбүлүкэтин судаарыстыбаннай бүддьүөтүн ороскуота 355,5 млрд солкуобай.

Арассыыйа Федерациятын Бэрэсидьиэнин национальнай бырайыактар олоххо киирэллэр. 2023 сылга 70 млрд солкуобай, ол иһигэр федеральнай бүддьүөттэн 54 млрд солкуобай ыытылыыта.

2023 сылга өрөспүүбүлүкэҕэ 57 социальнай эбийиэк, ол иһигэр национальнай бырайыактар сүнньүлэриннэн 30 эбийиэк тутулуна. 2024 сыл – национальнай бырайыактары түмүктүүр сыл. Социальнай инфраструктура мунутуур элбэх эбийиэгин – барыта холбоон 76 эбийиэги, олортон национальнай бырайыак чэрчитинэн 36 эбийиэги үлэҕэ киллэрии былааннанар.

Өрөспүүбүлүкэ Арассыыйа Федерациятын уонна Уһук Илин эрэгийиэннэрин ортотугар демографическай көрдөрүүлэринэн иккис күөҥнэ сылдьар. 2023 сыл сүрүн ситиһиитэ – Саха сирин мөлүйүөннээх олохтоохо күн сирин көрдө.

Өрөспүүбүлүкэҕэ 34 тыһыынча элбэх оҕолоох ыалга 118 тыһыынчаттан тахса оҕо иитиллэр.

2023 сылга өрөспүүбүлүкэҕэ 11282 оҕо төрөөтө. 2023 сылга "Сүүс сыл оҕолоро" тус сыыллаах хапытаал бэриллэрин туһунан 10803 быһаарыы ылылыыта. 2023 сылга тус сыаллаах хапытаал харчытын, ол иһигэр 2022 сылта бэриллибит 702,1 мөлүйүөн солкуобай уонсай суумалаах сертификаттары 13 814 сайабылыннаалаах туһаммыт. Индексацияны учуоттаан, 2023 сылга төлөбүр кээмэйэ 105 000 солкуобайга тэҥнэспит. 2011 сыллтан үһүс уонна онтон салгыы төрүүр оҕоҕо "Дьиэ кэргэн" өрөспүүбүлүкэтээҕи ийэ хапытаала олоххо киллэриллэр, 2023 сылга хапытаал кээмэйэ 151 690 солкуобайга тэҥнэстэ.

2023 сылга "Дьиэ кэргэн" өрөспүүбүлүкэтээҕи ийэ хапытаалын 2130 сертификата оҥоһулунна. Онуоха бэйэлэрин бырааптарынан 2 187 ыал, ол иһигэр 2023 сыл иккиҥэ бориллибит сертификаттарынан туһанна. 2023 сылга "Дьиэ кэргэн" өрөспүүбүлүкэтээҕи ийэ хапытаалын төлөбүрүгэр уопсайа 257,3 мөл. солкуобай ыытылынна.

Иккис оҕо төрөөһүнүгэр эрэгийиэннээҕи ийэ хапытаала 2023 сылга 2 837 ыалга анаммыт, оҕо төрөөбүт сылыттан көрөн хапытаал кээмэйэ 232 688,5 солкуобайга тэҥнэстэ. Уопсайа 385,47 мөлүйүөн солкуобай суумалаах хапытаалы 2 099 дьиэ кэргэн ылла.

2023 сылга олорор усулуобуйаны тупсаларга 5 уонна онтон элбэх оҕолоох 98 ыал 337,3 мөлүйүөн солкуобай уонсай суумалаах төлөбүрү ылла.

10 уонна онтон элбэх оҕолоох, ол иһигэр иитэ ылбыт оҕолоох 5 дьиэ кэргэнгэ 4,2 мөлүйүөн солкуобай суумаҕа тыраанспорт сириэстибэтин атыылаһарга 837,4 тыһ. солкуобай кээмэйдээх биир кэмнээх төлөбүр бэриллиннэ.

2023 сылга Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр элбэх оҕолоох ыалларга сир учаастагын оныгар 200 тыһ. солкуобайга диэри кээмэйдээх биир кэмнээх харчынан төлөбүр бэриллэр буолла.

Сыл аайы ыытыллар "Сыл дьиэ кэргэнэ" өрөспүүбүлүкэтээҕи куонкуруска 29 муниципальнай тэриллиттэн 108 ыал кытынна. Онуоха Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын 300 тыһыынча солкуобай кээмэйдээх бириэмийэтэ 7 номинациянан туттарылынна.

Өрөспүүбүлүкэҕэ олоҥу олоруу уһуна Арассыыйа таһымын кытта тэҥнэһэн 73,67 сыл буолла.

2023 сылга нэһилиэннэҕэ харчынан дохуотун үрдээһиниэ 2022 сылга тэҥнээтэххэ 104,7 бырыһыанга тэҥнэһиэҕэ. Саха сиригэр үлэтэ суох буолуу таһыма 0,9 бырыһыан түһэн 5,6 бырыһыанга тэҥнэстэ.

2023 сыл сыанабылынан нэһилиэннэ дохуота биир киһиэхэ ортотунан 12,5 бырыһыан үрдээн 64 950 солкуобайга тэҥнэстэ, дьиҥ үрдээһинэ кытта 4,5 бырыһыан.

"Доруобуйа харыстабыла" 25 эбийиэги хапытаалынай өрөмүөннээһин саҕаланна, ол иһигэр 13 эбийиэккэ өрөмүөн түмүктэнэ.

11 биэлсэр-акушер пуунутар уонна 7 бырааас амбулаториятыгар түргэнник тангыллар 18 модульнай конструкция туруоруллубута, 43 медицинскэй тэрил, ол иһигэр 12 "ыарахан" тэрил үлэҕэ киллэриллибитэ.

Медицинскэй көмө үрдүк технологиялаах көрүҥнэрин кэрискэтэ кэҥэтиллибитэ, өрөспүүбүлүкэ эмтиир тэрилтэлэригэр үрдүк технологиялаах медицинскэй көмө 70% оҥоһулубута.

"Земскай доктор/Земскэй биэлсэр" бырагыраманан 166 исписэлиис (117 быраас уонна 49 биэлсэр), ол иһигэр Арктика зонатыгар 19 быраас уонна 8 биэлсэр ыытыллыыта.

Өрөспүүбүлүкэҕэ мэдиссиинэ каадырынан хаарчыллыы туһунан эттэххэ, быраастарынан 78,5%, мэдиссиинэ үлэһиттэринэн 92% хаарчыллан олоробут.

2023 сылга Саха Өрөспүүбүлүкэтэ кырдьаҕас уонна инбэлиит дьону уһун кэмнээх болдьоххо көрөр-истэр тиһик федеральнай бырайыагар киллэриллибита. Бу бырайыагы олоххо киллэрэргэ федеральнай бүддьүөттэн 27,58 мол. солкуобай анаммыта. Бырайыак Горнай, Нам, Таатта уонна Чурапчы өрөйүөннэригэр уопсайа 148 көмөлөһөччүлэрэх үлэлиир, 200 киһи социальнай өнөкү ылар.

Көхтөөх уһун үйэлэнии уонна чөл олоҥу уһатыы эрэгийиэннэҕи бырагыраматын тэрээһиннэринэн 6 773 аҥа саастаах киһи хабылынна.

Чороҥ соҕотох хаалбыт аҥам саастаах гражданнарга уонна инбэлииттэргэ иитиэх дьиэ кэргэни тэрийии бырайыагынан 268 гражданин хабылынна.

65 саастарыттан үөһэ саастаах гражданнары өйүүртэ тыа сиригэр мобильнай бригэдэлэр үлэлиллэр. 2495 бэтэрээннэҥ Кыайыы 78 сылыгар анаммыт 12,8 мөл солкуобай суумалаах биир кэмнээх төлөбүр оҥоһулунна. 2024 сылтан Кыайыы Күнүгэр «Сэрии оҕолоро» категориялаах гражданнарга 3 000 солкуобай кээмэйдээх төлөбүр олохтонно.

41688 үлэлээбэт бизнэсийэлээх биэнсийэтигэр эрэгийиэннээҕи социальнай эбии төлөбүр уонсай кээмэйэ 2 753,7 мөл. солкуобайга тэҥнэстэ.

2023 сылга олорор дьиэҕэ гааһы хиллэриигэ уонсайа 212,1 мөл. солкуобай суумалаах биир кэмнээх аадырыстаммыт матырыйаалынай көмө 1464 ыалга оҥоһулунна; ититиигэ холбонуугa уонсайа 70,6 мөл. солкуобай суумалаах көмө 585 ыалга оҥоһулунна.

"Анал байыаннай дьайыы ыытыллар кэмигэр анал байыаннай дьайыы кыттыылаахтарын уонна кинилэр дьиэ кэргэннэрин чилиэннэрин ойуур дьаһаллар тустарынан" Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханын 2023 сыл алтынны 23 күнүнээҕи 80 №-дээх Ыйааҕынан анал байыаннай дьайыы кыттыылаахтарын уонна кинилэр дьиэ кэргэннэрин өйүүр эрэгийиэннээҕи тутах дьаһаллар олохтоннулар.

Анал байыаннай дьайыы кыттыылаахтарыгар уонна кинилэр дьиэ кэргэннэрин чилиэннэригэр олорор дьиэлэригэр гааһы киллэриигэ тумус тутуллар бэрээдэгинэн уонна ураты усулуобуйаҕа 150 тыһыынча солкуобайга диэри кээмэйдээх биир кэмнээх аадырыстаммыт матырыйаалынай көмө, социальнай хантыраакка олоҥуран, судаарыстыбаннай социальнай көмө оҥоһуллар, идэҕэ үөрэнэр эбэтэр үөрэхтэрин таһымын үрдэтэр, үлэ көрдөөбүр түбэлтэлэригэр үлэлээх буолуу сулууспата көмөлөһөр.

"Анал байыаннай дьайыыга кыттыбыт (кытта сылдьар), ол иһигэр бааһырбыт (контузия-ламмыт, оҕоломмут, эмсэҕэлээбит)гражданнары уонна кинилэр дьиэ кэргэннэрин чилиэннэрин Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр кэлим чөлгө туһэрии уонна социализациялааһын туһунан" Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын 2023 сыл атырдьах ыйын 24 күнүнээҕи 451 №-дээх уураахха ылылынна.

2023 сыл ыам ыйын 30 күнүттэн Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр "Защитники Отечества" Судаарыстыбаннай пуонда филиала үлэтин саҕалаата. «Байыаннай сулууспалаахтарга, Арассыыйа Федерациятын Сэбилэниилээх күүстэригэр суктэриллибит соруктары толороргo көмөлөһөр баҕа өттүнэн тэриллибит чаастарга киирэргэ хантыраак түһэрсибит сирэйдэргэ, Арассыыйа Федерациятын национальнай гвардиятын сэриилэригэр сулууспалыыр сирэйдэргэ уонна кинилэр дьиэ кэргэннэрин чилиэннэригэр социальнай өйөбүл эбии дьаһалларын туһунан» Арассыыйа Федерациятын Бэрэсидьиэнин дьаһалын толорон, анал байыаннай дьайыы ыытылларынан сибээстээн, гражданнар кэккэ категорияларыгар сир учаастагын бас билиҥэ бөхсө биэрэр түбэлтэри олохтуур Саха Өрөспүүбүлүкэтин сокуона ылылынна.

Экология өттүнэн куттал суох буолуута уонна айылҕа хабааннаах ыксаллаах быыыытан-майгыттан көмүскэнии. 2023 сыл баһаартан кутталлаах кэмигэр бөлөмнэнии чэрчитинэн ойуур баһаарыы чаастарын ахсаана 84-нэн элбээн 1 203 штатнай единицэҕэ тэҥнэстэ, ойуур баһаарыттан ураты харыстанар сир иэнэ 1,4 тогул улаатан 71,7 мөл. гаҕа тэҥнэстэ.

2023 сылга 13 өрөйүөн сиригэр-уотугар 33 нэһилиэнньэлээх пуун халаан уututтан эмсэҕэлээтэ. 1,91 мөл. солкуобай суумалаах биир кэмнээх матырыйаалынай көмө 314 киһиэхэ оҥоһулунна.

Тыа хаһаайыстыбатын баалабай бородууксуйатын кээмэйинэн Саха сирэ Уһук Илиҥиги федеральнай округун субъектарын ортотугар 3-с миэстэлээх. 2023 сылга тыа хаһаайыстыбатын баалабай бородууксуйатын кээмэйэ 2022 сыл тэҥнэммит сыаналарынан 0,2% улаатан, 33,0 млрд солкуобайынан сыаналанар.

Тыа хаһаайыстыбатын үбүлээһиҥигэ хаһааҥнытааҕар да элбэх үп – 15,8 млрд солкуобай көрүлүннэ. 1 л үүккэ субсидия ыстаалката 50-тан 60 солкуобайга диэри үрдээтэ, сылгыны үөрдэн иитиигэ биэ биир төбөтүгэр 3-тэн 5 тыһыынча солкуобайга диэри, хотуту табаны иитиигэ 1 таба төбөтүгэр 4 995 солкуобайтан 5 335 солкуобайга диэри, нэһилиэннэ тус көмөлтө хаһаайыстыбатыгар ынах сүөһүнү иитиигэ ынах 1 төбөтүгэр 35 тыһыынча солкуобайтан 37 тыһыынча солкуобайга диэри үрдээтэ.

Дьиэ кэргэн дьыалатын кэҥэтэргэ 17 фермер хаһаайыстыба-

тыгар 156,5 мөлүйүөн солкуобай суумалаах судаарыстыба өйөбүлэ онгоһуохлубута. Саха үлэлээн эрэр 22 фермер 101,8 мөлүйүөн солкуобай суумалаах "Агростартап" гракын ылыыта, 40 үлэ сана миэстэтэ тэриллибита.

Амма, Үөһээ Бүлүү, Верхоянскай, Бүлүү, Горнай, Ленскэй, Нам, Өймөкөөн, Хаҥалас, Чурапчы оройуоннарын уонна Дьокуускай к. сыаланы үөрдэн нитэр хаһаайыстыбаларын сайыннарыыга 1900 төбөҥ хөрөр сылгы 19 баазатыстутуутуттар 57 мөлүйүөн солкуобай суумалаах судаарыстыба хөмөтө хөрүллүбүта. Эбиймиэхтэри үлэҕа киллэрэн 2024 сылга күүтүлэр.

«Дьоҕус уонна орто урбаан уонна бизнэрдиклээх урбаан көҥүлэаһыннарыгар өйөөһүн» Национальнай бырайыагы олохтоох киллэрии чэрчитинэн дьоҕус уонна орто урбаан 64 субъекта субсидия көрүгүнэн 31,65 мөлүйүөн солкуобай суумалаах граны ылыыта.

«Мил бизнеһим» кичин дьоҕус уонна орто урбаан субъектарыгар 25,1 тыһынча тахса консультацилыыр өнөҥү оҥордо, 436 дьаһалы, ол иһигэр 5766 киһини хабан үөрэтэр тэрээһиннэри ыытта. 17 муниципальнай тэриллиигэ бизнес-инкубатордар тэриллэн үлэлэхиллэр, резиденнэрин аҕыстара 297-гэ тэҥнэһэр, кистиэр 359 үлэ сана миэстэтин таһаардылар, тэриллэлэрин барыстара 402 мөл.солкуобайга тиийэр.

Урбааны сайыннарыы пуондата 2023 сылта дьоҕус уонна орто урбаан 424 субъектар 1,7 млрд солкуобай суумалаах өйөбүлү оҥорбута.

Дьоҕус уонна орто урбаан 288 субъекта федеральнай өйөбүл дьаһалларынан көрүллүбүт чэпчэтиллээх кредыынныгын туһанна.

«Дойдуну уонна уопсастыбаны сайыннарыыга дьоҥҥо суоллаах сорохтары быһаарыыга наука уонна технология оруолун күүһүрдэр сыалтан Арассыыйа Бэрэсидиэнэ Владимир Путин 2022–2031 сыллары Наука уонна технология уон сылларынан биллэрбитэ.

Эдэр учуонайдары өйүүр инниттэн 10 эдэр учуонайга бырайыактарыгы олохтоох киллэрэргэ гранкар аҕаннылар, 40 эдэр учуонай диссертацияларын. ыстатыйаларын бэчээккэ таһаарар, хауччай-практическай конференцияларга кыттар ороскуоттара Саха Өрөспүүбүлүкэтин науканы үөрэхтэ пуондатыттан төлөнүмүт.

«Якутия» технопаарка» судаарыстыбаннай автономнай тэриллэр уонна ИТ-паарка 162 инновациллаах хампаанньата 2023 сылга 283 сана үлэ миэстэтин тэрийбиттэрэ. 179,3 мөл.солкуобай хоҥоһуллаах инвестиция тардыллыбыта.

Аныгы кэдэбиллэргэ эппиэттиҥнэр үөрэх эйгэтин тэрийэргэ өрөспүүбүлүкэҕэ үөрэх тэриллэриҥ тутуу саҕаланна – 360 миэстэлээх 6 оҕо уһуйаана үлэҕэ киирдэ, 2 981 миэстэлээх 13 оскуола тутулунна.

«Үөрэх оскуола тиһиктин саҥардыы» федеральнай бырагыраммаҕа 26 оройуон уонна Дьокуускай куорат 57 оскуолатыгар хаһыаттаалыкай өрөмүөн уонна тэриллиэн хаачыйыы ыытылынна. «Үөрэх» национальнай бырайыак чэрчитинэн «Үүнүү точката» 66 Үөрэх киниэ арылынна, 6 коррекционнай оскуола тэриллиэн хаачыллыкка, 41 оскуолаҕа үөрэнэр сыыппара эйгэтэ тэриллиэхэ, тыа сирин оскуолаларын 52 успуорт саалата успуорт тэриллиэн хаачыллыкка.

Ураты дьоҕурдаах үөрэнээччилэри биһиэхэ сылтан Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана 2023 сылтан оскуола оҕолорун Бүтүн Арассыыйатаабыт олимпиадатын хыайыылаахтарыгар 500 тыс. солкуобай, бириистээх миэстэҕэ тихэнибиттэрэ 100 тыс. солкуобай кэмэйдээх бириэмийэни олохтоото. 2023 сылга 6 үөрэнээччи бириистээх миэстэҕэ тихэнибитэ.

«Земскэй учуутал» бырагыраммаҕа 22 педагог 2 мил. солкуобай кэмэйдээх бикэр кэмнэрэх төлөбүрү ылла.

Саха сирэ Уһук Илиҥҥи эрэгийиэннэр ортолорутар Бэрэсидьиэн грантарын пуондатын уонна культуура эйгэтигэр көҥүлэаһыннаах Бэрэсидьиэн пуондатын куонкуруустарыгар киллэриллибит уонна ойоммут бырайыактарын ахсаанынан бастыҥ буолла. 2023 сылга гражданскай уопсастыбаны сайыннарыыга Саха сирин Ил Дарханын грантарын куонкуруһуттар 414 сайаапка киирдэ, онтон ыччат баҕалыгэтин, гражданнары патриотизм тыынынан иитии, баҕа өттүгэн волонтердар үлэларын сайыннарыы, хиһи дуҥуобунай сайдыытын эйгэтигэр 117 мөл. солкуобай суумалаах 71 бырайыак өйөбүлү ылла. Барыта 25 мөл. солкуобай суумаҕа Сэрдээҥи-уоттаабы уопсастыбаннай бэйэни салайыныылар 96 бырайыактара өйөбүлү ылла.

Культуура эйгэтигэр ыытыллар тэрээһиннэр эстэлэрэ үксээн, 2023 сылга культуура тэрээһиннэригэр сылдьыы ахсаана 2022 сылга өрөспүүбүлүкэбит РФ эрэгийиэннэрин рейтингигэр бастахы миэстэлэрэ хөрдөрүүтүн 10-тан тахсе быраһыаныынан куоһаран, 21,6 мөлүйүөнтэ тиийдэ. Культуура 6 эбийиэгэ үлэҕэ киирдэ. "Культуура" национальнай бырайыак сүүмэҥнэн 2 хулуун тутулунна, культуура 12 тэриллэтигэр хаһыаттаалыкай өрөмүөн ыытылынна, 6 модельдээх библиотиэкэ уонна 17 кинэ саалата тэриллиэн, оҕо искусствотын 9 оскуолата уонна 6 түмэл инструменнэрдэнан хаачыллыннылар.

"Төрөөбүт сир культуурата" федеральнай баартыйа бырайыагын чэрчитинэн 15 культуура дьиэтин матырыйаалынай-техническай базата бөҕөргөтүлүннэ, туһаанньах өрөмүөннэр уонна тэриллиэн хос хаачыйыыта барыта 20,8 мөл. солкуобай хөрүлүннэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Национальнай библиотиэкэтэ уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин Наукаларын Академията кыттыһан оҥорбут бырайыахтара – «Экци клопедия Якутии» портал үлэҕэ киирдэ.

Арассыыйа Культуурятын министиэристибэтэ Саха сирин 2023 сылга Арассыыйаҕа кинэ индустриятын сайыннарыыга бастыҥ эрэгийиэннэрэ былинна.

Өрөспүүбүлүкэ улуустарыгар «Экстра Синема» технологиялаах 17 кинэ саалата аһылынна. Бу бырайыагы Арассыыйа Федерациятын Бэрэсидьиэнэ В.В. Путин «Арассыыйаҕа креативнай экономиканы сайыннарыы» диэн быыстапкаҕа биһиэрэбитэ. Ол түмүгэр Саха сирин хинэлэрин прокатыгар хаһаанньытааҕар да эбэх үп – 100 мөл. солкуобай киирбитэ.

2023 сыл ураты балыстинэн Арассыыйа Федерациятыгар уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр физическэй культуура хамсаһыныын 100 сылга буолаҕа. Уопсайа 555 физическэй культуура уонна успуорт тэрээһинэ ыытылынна.

Д.П. Коркин төрөөбүтэ 95 сылыгар хаһаанайга норуоттар икки ардыларыгаҥы күрэхтэһиилэр, матчевай көрсүһүүлэр, норуоттар икки ардыларыгаҥы научнай-практическай конференциялар ыытылыннылар, киниги эрдэлэр таҕыстылар, Д.П. Коркин олоҕун уонна үлэтин туһунан «Коркин. Андаҕар» нэпэктээк туруорулунна.

Успуорт дьиэ таһымнаах тэрээһиннэригэр 2023 сылга Саха сирин спортсменнара барыта 226 мэтээли, ол иһигэр 102 кыһыл көмүс, 61 үрүҥ көмүс, 63 боруонза мэтээли ыллылар.

Мас тардыһыытын олимпийскай оонньуулар бырагыраммаларыгар хилларэр туһугар ааҕ дойду таһымнаах таһаарар инниттэн Мас тардыһыытын ааҕ дойдутааҕы киинэ, "Азия оҕолоро" норуоттар икки ардыларыгаҥы сайынгы VIII успуорт оонньууларын бэлэмнэн ыытыы Дирекцията уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр успуорт ыытыыта көрүүнү сайыннарар инниттэн «Сулус» ыытарга үөрэтэр киин тэриллиннилэр.

"Успуорт – олох ирдэбилэ" федеральнай бырайыагы олохтоох киллэрии чэрчитинэн 2023 сылга олимпийскай эрэллэр спортивнай оскуолаларыгар аҥаан 8,4 мөлүйүөн солкуобай суумалаах успуорт тэрилэ, жала аттыгыстыйылыннылар.

2023 сылга 432 км массыына суола, ол иһигэр 47 км федеральнай суолталаах, 270 км эрэгийиэннээҕи суолталаах уонна 115 км олохтоох суолталаах суол үлэҕэ киирдэ.

«Куттала суох хаачыстыбалаах суол» национальнай бырайыак чэрчитинэн «Суол ситимэ» эрэгийиэннээҕи бырайыагынан 299 км уһунналаах суол бүрүөһүнүн ууруу хаачыллыннэ. Суол бүрүөһүнүн ууруута Саха сирэ Уһук Илиҥҥэ 1 миэстэ уонна дойду бары эрэгийиэннэригэр 18 миэстэ буолла.

Массыына суолларын туруктарын туһугар үбүлэһиҥ уопсай хаамыыта 30,2 млрд солкуобайга тэҥнэстэ, ол иһигэр федеральнай бюджеттэн 4,6 млрд (45 бырыһыан) тардылынна.

Балаҕан дойдуттан Уһук Илиҥҥи куораттары сайыннарыы бойобуустэрэрэ муннуохха дойду Бэрэсидьиэнэ Өлүөхө муоститын 2028 сылга диэрэ бүтэрэр соруданнаабыта. 2024 сылтан үлэ саҕаланара былаанныанар.

Өрөспүүбүлүкэ бюджетуттан авиа тиэйиҥин субсидиялааһын уопсай хаамыыта 1028,1 мөл солкуобайга тэҥнэстэ, ол 2023 сылга 60,5 тыс. пассажир (2022 сылга – 60,7 тыс. пассажир) чэпчэтиллэн билиэт ыларыгар ыаах бэриллэр.

"Поляриые авиалинии" авиахампаанньа Ан-26 баазатыгар тэриллибит зондировщик-самолет үлэтин саҕалаата. Бу сөҥүүгү аҕалар дойду тэриллиэн оҥоһуллубут Арассыыйаҕа гражданскай авиация бастахы кэтэр авиа буолар.

Тимир суол тыраанспаортынан сыл ахсын пассажирдары тиэйии кэмэйдээ улаатан иһэр, 2023 сылга 390 тыс. пассажир тиэйилиннэ, ол 2022 сылга тэҥнэтэхэ 1,4 төгүл элбэх.

2023 сыл муус устарга "Алларааа Бастаах – Чурапчы – Алларааа Бастаах" салайыылар тарыыптаах муниципалитеттар икки ардыларыгаҥы саҥа нарыйрут арылыыбыта, биир ыйдан билэтэ сыаната 4 мөнөөх 12 солкуобайга тэҥ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын уонна "Русгидро" публичнай акционернай обществолаах уопсастыбатын икки ардыларыгар туһэриллибит себүлэн чэрчитинэн 2027 сылга диэри энергия саҥардыллар источниктарынан туһанар дизель генерациятын 66 эбийиэгэ – автоматизированнай гибрид энергокомплекса саҥардыллыаҕа.

Саха сирэ олорор дьиэни-уоту тутан үлэҕэ киллэрии хөрдөрүүтүнэн Уһук Илин эрэгийиэнигэр Приморскай кыраай хонноттан иккис миэстэҕэ турар. 2023 сылга олорор дьиэни үлэҕэ киллэрии 706,13 тыс. кв.м (былаантан 108,5 бырыһыан) тэҥнэстэ, ол иһигэр элбэх кыбартыыралаах олорор дьиэлэр – 315,47 тыс. кв.м. (былаантан 100 бырыһыан), тус олорор дьиэлэр – 389,66 тыс. кв.м. (былаантан 116 бырыһыан).

Саҕаланар туруктаах олорор дьиэ пуондатыттан көҥүү бырагыраммаынан (2019-2023 сс) 615 тыс. кв.м-тэн 32,57 тыс. граждани саҕаланар туруктаах пуондаттан көҥүлүннэ. Элбэх кыбартыыралаах 60 дьиэ үлэҕэ киирдэ.

Арассыыйа Федерациятын Бэрэсидьиэнэ В.В. Путин сорудаҕынан Арассыыйа Федерациятын Бырабыыталыстыбата "Сири-уоту сайыннарар пуондат" публичнай-бырааппаҥнаатын уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбатын кытта 2023 сыл балаҕан ыйын 1 күнүгэр саҕаланар туруктаабынан билиннилиннибит олорор дьиэ пуондатыттан көҥүү былаан-кырааныга бигэргэтиллиэҕэ.

2023 сылга 245 энсиэклэзэбит гражданин – Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр кыһалҕалаах эбийиэктэр биир кэлим реестрдэригэр хаачыбит өлүүлэһэн тутуу кыттыылаабын быраабы толору чөлүгэр туһэриллиннэ, 2 кыһалҕалаах эбийиэк үлэҕэ киирдэ.

Чэпчэтиллээх хаттегориялаах 1 105 гражданин (дьиэ хэргэн) олорор усулуобуйатын туһугар ыыталлыны үбүлэһиннэгэ 2,5 млрд солкуобай, ол иһигэр федеральнай бюджеттэн 405,9 мөл. солкуобай көрүлүннэ.

2023 сылга Мэҥэ Хаҥалас, Кобяйы, Суоттаар, Чурапчы, Уус Алдан, Өймөкөөн, Таатта, Бүлүү оройуоннарыгар 40,5 МВт уопсай ыысталлаах 11 хочуолунай үлэҕэ киирдэ.

"Саха Өрөспүүбүлүкэтин Олохдьаһах коммунальнай хаһаайыстыбата" судаарыстыбаннай унитарнай тэриллэ 8 хочуолунайы, 15,8 км уһунналаах иэдэстэх систимэни саҥардыы уонна тутуу үлэтин ыытар. Бу эбийиэктэр тутулуннахтарыгар, чаһынай сектор 347 дьиэтэ, элбэх хыбартыыралаах 2 дьиэ уонна 6 социальнай эбийиэк хаан иитиигэ холбоноо ыаахтаныахтара.

Кинин иитиигэ 2 056-тыс олорор дьиэ холбоннو.

2023 сылга 14 480 дьиэ хэргэн олорор дьиэни уонна коммунальнай оборуу тэлгүүргэ 564,8 мөл солкуобай суумаҕа эмиэрдыстыбыт субсидия ылылыар, субсидия ортолыйдааҥы иэдэйиэ 3 250 солкуобайга тэҥнэстэ.

2023 сылга 2 907 дьиэ гаазка холбоннو. 3 530 дьиэҕэ гаас турбата тардылынна. Бырагыраамма Саха сирин гаастаах 12 муниципальнай тэриллиэктигэр барытыгар: Үөһээ Бүлүүгэ, Бүлүүгэ, Горнайга, Кобяйыга, Ленскэйгэ, Мэҥэ Хаҥаласка, Мирнэйгэ, Намыга, Хаҥаласка, Чурапчыга, Дьокуускай куорахха уонна Жатайга үлэлиир.

Чурапчы уонна Мэҥэ Хаҥалас улуустарыгар гаас ситимин тутуу бөҕүөлэхтэр икки ардыларыгаҥы уонна бөҕүөлэхтэрэ гаас турбаларын тардыы саҕаланар. Ол түмүгэр Чурапчы улуууһуттар 364, Мэҥэ Хаҥаласка 178 дьиэҕэ гаас хоҥкор ыаахтаныаҕа.

Чурапчы улуууһун Чурапчы, Харбала-1, Уруу Күөл, Дирин сэлиэнньэлэриэр, Горнай улуууһун Бэридьиэгэстээх сэлиэнньэтигэр, Бүлүү улуууһун Бүлүү куораттыгар уонна Эбэ сэлиэнньэтигэр, Ленскай оройуонун Ленскай куораттыгар 374 дьиэ ким кэтэнэ гаазка көҥөрүүлүннэ. Бу сыалга судаарыстыбаннай бюджеттэн 53,3 мөл. солкуобай көрүллүбүтэ. хас биирдии ыалга субсидия кэмэйэ 150 тыс. солкуобайга тэҥнэстэ.

Бүтүн ВОЛС (сибээс волоконнай-оптическай утаҕа) өрөспүүбүлүкэ нэһилиэнньэтин 92,7% олорор 383 нэһилиэнньэлээх пуун холбоонно, 2012-2023 сылларга 14 тыс. км тахса уһунналаах ВОЛС утаҕа тардылынна. 13 оройуон «сыыппараҕа» толоруо кэтэ. 3G/4G стандартаах сибээс нэһилиэнньэ 91,3% олорор 326 нэһилиэнньэлээх пуунуу хаппа.

Сыл түмүгүнэн ВОЛС утаҕар 2785 нэһилиэнньэлээх 5 нэһилиэнньэлээх пуун холбоммута, 400 км кэриҥэ уһуйаах ВОЛС тутулунна. Сыыппараҕа хөрүү өттүгэн тэҥэ суох буолуулу туоратыы бырайыагын 2.0 (УЦН) суоҥньуйан 2023 сыл устатыгар 4Gстандартаах суотабай сибээс 27 баазабай станцията үлэтин саҕалаата.

Бэлиитикэ эйгэтигэр Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дарханы быыбара, Саха Өрөспүүбүлүкэтин сэтиис ыкырыыллаах Ил Түмэнин дьокутаттарын быыбара 2023 сыл бэлиэ тутэхнэйбуоллулар.

Анал байыаннай дьайыы ыытыллыыта Арассыыйа уопсастыбатын бүтүннүүтүн сомоҕолоото. Донецкай Норуодунай Өрөспүүбүлүкэ, Луганскай Норуодунай Өрөспүүбүлүкэ, Херсона уонна Запорожье уобаластара – саха эрэгийиэннэр инфраструктуралары чөлүгэр туһэрар үлэҕэ доҕуа бары эрэгийиэннэрэ кыттыннылар.

Бэйэ кэлиэ сүрүннүүр киин уонна Сүүлэ ыстаап анал байыаннай дьайыыҕа кыттар байыаннай сулуспаалаахтарга уонна кинилэр дьиэ хэргэннэриттэн барыа өттүгэр хамсааһыннарга тэриллэн салгыы үлэлиир. Өрөспүүбүлүкэ комитетэ 2023 сылга Кировскай куоракка социальнай инфраструктура 32 эбийиэгэ чөлүгэр туһэриллиннэ, үөрэх 9 тэриллэтигэрлицеблоктары уотуйан хаачыйыы систимэ оромуекүүр үлэ ыытылынна.

Бэлиитикэ эйгэтигэр 2024 сыл баҕа тутэнинэн Арассыыйа Бэрэсидьиэнин быыбара буоруоҕа, бу быыбар дойдубут сайдар хайысхатын быһаарыаҕа.

2024 сыл Арассыыйаҕа Дьиэ хэргэн сылынан, оттон өрөспүүбүлүкэҕэ Оҕо саас сылынан биллэриллиннэ. Оҕо аймаҕы өйүүргэ уонна дьиэ хэргэн үгэстэрин бөҕөргөтүүргэ туһаайыллыыбыт саҥа көҥүлэһиннэр олохтоох хонтуоктарга.

2024 сылга өрөспүүбүлүкэ социальнай-экэнэмическэй өттүнэн биэс сайдыгыны хаачыйар. Норуоту харыстыыр, тулалыыр эйгэни чөлүгэр уонна хаһыа халытаалын элбэтэр үлэ салгыы ыытыллыаҕа.

2024 сылга 76 социальнай эбийиэги үлэҕэ киллэрэр соруктаахпыт. Саҥа киллэрии социальнай бырагырамматы чэрчитинэн 1 800 дьиэҕэ гаас киллэриллэрэ былааннанар.

2024 сыл сайынгы Дьокуускайга «Азия оҕолоро» VIII Норуоттар икки ардыларыгаҥы успуорт оонньуулара ыытыллыаҕа.

Якутия, вперед!

Развитие республики. Как поддержка президента даёт импульс к прорывному развитию республики

Елена МАКАРИНСКАЯ

Все инициативы, связанные с Якутией, которые когда-либо поддержал президент, востребованы местным населением и делают жизнь в республике лучше.

Онкоцентр — больница всероссийского уровня в Якутии

Президент России Владимир Путин по видеосвязи открыл три онкоцентра в регионах России, один из них – в Якутске. Новый диспансер крупнейший на Дальнем Востоке. Теперь жители Якутии смогут получать медицинскую помощь самого высокого уровня, не выезжая из региона. Для этого в новом онкоцентре есть все: прекрасные врачи и современное оборудование. Например, там установили передовой компьютерный томограф. Он позволяет на обнаружить сложные опухоли.

Поликлиника онкологического диспансера готова принимать 210 пациентов за смену. В стационаре одновременно могут лечится 180 человек. В нем четыре отделения: хирургическое, химиотерапевтическое, диагностическое, а также лучевой терапии.

«Главная задача – сбережение народа России, сохранение здоровья, увеличение продолжительности жизни», - подчеркнул Владимир Путин во время открытия онкоцентра. – «То, что вы в Якутии добились такого положительного интегрированного показателя, как продолжительность жизни, которая стала выше, чем средняя по стране, это здорово, я вас поздравляю, это реальный результат». Глава государства Владимир Путин поставил перед регионами задачу - повсеместно повысить качество и доступность медицинской помощи. Якутия задачу выполняет: средняя продолжительность жизни в регионе в 2023 году составила 73,6 года, впервые опередив среднероссийские показатель.

При поддержке Владимира Путина в республике строят новые больницы, школы, культурные и спортивные объекты

Онкоцентр в Якутске — это уже второй крупный медицинский объект, открытый президентом России Владимиром Путиным. В конце ноября глава государства открыл современную поликлинику в Таттинском улусе. Теперь у его жителей есть возможность, что называются, «на месте» обследоваться и получать современное лечение.

Только за последние пять лет в Якутии построили 274 социальных объекта: 50 школ, 32 детских сада и более 60 медицинских учреждений. Так, в 2023 году в столице республики открыли современный кардиологический центр. Его построили всего за два с половиной года благодаря единой президентской субсидии.

К международным играм «Дети Азии», которые пройдут в Якутске летом 2024 года, в регионе активно обновляют спортивную инфраструктуру. К началу соревнований появится крытый каток и многофункциональный спортивный зал. В играх примут участие команды из 35 стран, а это более 2800 спортсменов, 1600 из которых - дети.

Ленский мост – ключ к росту экономики Якутии

Владимир Путин лично контролирует, как строится важнейший для республики Ленский мост. Его ждали десятилетия. И вот, наконец, начались работы – и не только на бумаге! Уже отсыпают строительную площадку, работает техника.

«По мосту по Якутску мы все решения приняли, деньги у нас в пятилетке заложены», – отчитался перед Главой государства премьер-министр Марат Хуснуллин. Изначально его стоимость оценивалась в 220 миллиардов рублей, сейчас же пересчитана и составит около 130 миллиардов. Владимир Путин поручил построить мост через Лену к 2028 году. Личная вовлеченность президента — это гарантия, что мост будет построен в срок. Мост позволит доставлять товаров первой необходимости в районы Якутии круглый год.

Нас миллион!

Якутия - первая среди регионов Дальнего Востока и седьмая в России по рождаемости. А ее столица – самый быстрорастущий город Сибири и Дальнего Востока. 29 мая 2023 года на встрече в Кремле с главой Якутии Айсеном Николаевым президент Владимир Путин отметил демографические успехи региона. И почти сразу после этого разговора в республике был установлен новый рекорд рождаемости – число жителей превысило миллион человек. В Якутии много делается для поддержки семей, в том числе многодетных, а также материнства и детства. 2024-й год в дополнении к общероссийскому Году Семьи в республике объявлен еще и Годом Детства. Власти сконцентрируют дополнительное внимание и силы на благополучии юных жителей региона.

Рывок креативных индустрий в Якутии — в фокусе внимания Владимира Путина

По рекомендации президента России экономику республики перепрофилировали. Теперь здесь делают ставку на создание новых рабочих мест в креативном секторе - информационные технологии, мультимедиа, кинематография и мультипликация. Для развития и поддержки компаний в этих сферах в Якутии создали первый на Дальнем Востоке креативный кластер «Квартал труда». Чтобы дать новый импульс к развитию кино, к 2026 году в Якутске построят современный кинокомплекс, где будут снимать фильмы. Президент России Владимир Путин лично поддержал эту идею и поручил кабинету министров и властям Якутии найти источники финансирования этого амбициозного проекта в Якутии.

Строить и жить

Жилищное строительство в Якутии на историческом пике — по итогам 2023 года отрасль достигла рекордных для региона показателей.

Здесь возвели и ввели в эксплуатацию более 705 тысяч квадратных метров жилья. Республиканская программа переселения из ветхого и аварийного жилья — самая масштабная в России. Для региона, где строительный сезон гораздо короче, чем в среднем по России, а доставка стройматериалов требует дополнительных временных и финансовых затрат, такой успех еще недавно казался недостижимым. Высокие результаты стали возможны благодаря реализации целого ряда программ и мер поддержки, поддержанных президентом Владимиром Путиным.

Якутская программа расселения из аварийного жилья – самая масштабная в стране

Число ветхих и аварийных домов в Якутии росло на протяжении многих лет. Плачевная тенденция легко объясняется местными особенностями. В итоге в республике образовалась очередь из тех, кому жизненно необходим переезд в новую квартиру.

Разработать план окончательного решения этой серьезной проблемы президент Владимир Путин поручил властям республики совместно с Минстроем России. Благодаря чему по всей Якутии сейчас реализуется самая масштабная в стране программа переселения граждан из аварийного жилья. Так, за время действия программы переселения в Якутии построили более 186 жилых домов. Всего планируется расселить более 61 тысячи человек по всей территории региона. Это позволит ликвидировать свыше одного миллиона квадратных метров аварийного жилого фонда. Освобожденных от разрушающихся домов площади в дальнейшем застроят новыми современными многоквартирными домами.

Только в первом квартале 2024 года в республике будет сдано 12 многоквартирных домов в разных населённых пунктах Якутии: в селах Большой Хатыми, Устье, Теплый ключ, Тумул, Чурапча, Майа, Сунтар, Намцы, в поселке Зырянка и городе Олекминск.

Комплексный подход

В 2020 году Президент России Владимир Путин подписал закон о комплексном развитии территорий, который направлен на ускорение расселения аварийного и ветхого жилья в регионах. А качественный поход к строительству новых микрорайонов, по мнению властей, – это залог дальнейшего улучшения качества жизни людей. «Одна из важнейших задач любой семьи — обеспечить себе достойные жилищные условия, а задача государства — сделать всё для того, чтобы эти цели достигались. И за последнее время мы действуем достаточно эффективно в этом направлении», — подчеркивает глава государства.

В Якутии на схему комплексной застройки переходят благодаря реализации мастер-планов городов. Так, параллельное строительство жилой и социальной инфраструктуры уже идет в Якутске, Нерюнгри и других населенных пунктах. В конечном итоге задача всей этой большой работы - обеспечить качественным жильём людей, которые живут и работают на благо региона. А первую очередь, это молодые и многодетные семьи, а с 2023 года – еще и семьи участников СВО.

Сана олох.рф
Олунньу 9 күнэ 2024 сыл, бээтинсэ. № 5 (11933)

Чурапчы талааннаах ыала - Новгородовтар

Тиэргэн. Хоптоҕо нэһилиэгин олохтоохторо Новгородовтар бүтүн Арассыыйатаағы форумнга «Семейный талант» анал аат кыайыылаахтарынан буоллулар.

Марфа ПЕТРОВА

2024 сыл Арассыыйаҕа Дьиэ кэргэн сылынан биллэриллибитэ. Бу сылы аҥар бастакы улахан тэрээһининэн Москваҕа ыытыллыбыт бүтүн Арассыыйатаағы «Родные - Любимые» форум буолла. Бу улахан дьаһал норуоттар икки ардыларынааҕы «Россия» быыстапка-форум былаһааккатыгар тэрилиннэ.

Новгородовтар дьиэ кэргэн. / ХААРТЫСКА ДЬИЭ КЭРГЭН АРХЫЫБЫТТАН ЫЫТЫЫННА.

Дойдубут 89 регионуттан холобур буолар дьиэ кэргэттэр кытыннылар: үлэ династиялара, эдэр ыаллар, элбэх оҕолоох дьиэ кэргэттэр уонна иитиэх оҕолоох дьиэ кэргэттэр, ону тэҥэ Арассыыйа Дьоруойдарын дьиэ кэргэттэрэ.

Саха сирин аатыттан Хоптоҕо нэһилиэгэр олорор Новгородовтар Дьиэ кэргэн династияларын куонкуруһугар ситиһиилээхтик, дьоһуннук кыттан, «Семейный талант» анал аат кыайыылаахтарынан тахсан, дьиэ кэргэнинэн ыраах айаҥна бараргa сэртификээтинэн наҕараадаланнылар.

Айаал, Валентина Новгородовтар культуура училищетыгар хореограф үөрэҕин бүтэриэхтэриттэн, номнуо 28 сыл Дириҥнээҕи оҕо ускуустуба оскуолатыгар бэриниилээхтик уонна таһаарыылаахтык үлэлээн кэллилэр. Айаал Прокопьевич – 15-с сылын дириэктэринэн, кэргэнэ Валентина Ревовна – үҥкүү кылааһын преподавателинэн.

«Бу улахан форумнга биһиги дьиэ кэргэн 12 буолан кытынныбыт. Сэттэ оҕобутун, икки сиэммитин, күтүөппүтүн уонна эбэбитин Валентина Егоровнаны кытта кэргэмминээн сырыттыбыт. Оҕолорбутун билиһиннэрдэххэ, улахан кыыспыт Алина Дьокуускайга «Байанай+» маҕаһыынна буҕаалтырдыыр. Улахан уолбут Мартьян кууһунан атыылыыр ыскылаакка үлэлиир. Оттон орто кыыспыт Сайаана социальнай үлэһит буолбута. Билигин ыал буолан, икки кырачаан сиэннээхпит. Игирэ кыргыттарбыт тохсус кылаас кэнниттэн, колледжка туттарсан киирбиттэрэ. Марианна программист, Дарьяна полиция идэтигэр үөрэнэ сылдьаллар. Кыра уолаттарбыт Ариан, Рева – Дириҥ орто оскуолатын 6-с, 5-с кылаас үөрэнээччилэрэ буолаллар. Оҕолорбут барыта мусукаалынай оскуолаҕа үөрэммиттэрэ», - диэн элбэх оҕолоох ыал аҕата дьиэ кэргэнин туһунан билиһиннэрдэ.

●●● **Айаал Прокопьевич, Арассыыйа таһымнаах форумнга кытта бараргытын хайдах билбиккитий?**

●●● Саҥа дьыл өрөбүллэригэр СӨ Үлэ уонна социальнай сайдыы министиэристибэтиттэн эрийэн: "Чурапчы улууһун аатыттан куонкуруска кыттыҥ, хамыыһыйа быһаарыытынан бинир дьиэ кэргэн улахан тэрээһиннэргэ кыттар", - диэбиттэрэ. Москва куорахха буоларын эппэтэхтэрэ, ол иһин Дьокуускайга буолар диэн санаабыппыт. Онтон хас да хонугунан иккистээн эрийэн "Саха сирин аатыттан бүтүн Арассыыйатаағы форумнга кытта барар буоллугут" диэн соһутан, ууга-уокка түһэрбиттэрэ, олус долгуйбуппут. Инньэ гынан, Саҥа дьыл бырааһыныыгын өрөбүллэрэ бу улахан дьаһалга бэлэмнэниттэн, таҥаспытын-саппытын тигииттэн саҕаламмыта. Видеороликтары, хаартыскалары көрдөөбүттэрин тута оҥорон ыыталаабыппыт. Форумнга кыттар, кэлэр-барар айаммыт, гостиницаҕа түһэр, аһылыкпыт ороскуотун Үлэ министиэристибэтэ үйуммута. Көстүүмнэрбитин улуус дьаһалтатын көмөтүнэн "Дьүөгэ" иистэнэр сыах тикпитэ.

●●● **Улахан тэрээһиннэргэ кыттыбыккыт туһунан сэһэргээ эрэ.**

●●● Дьиэ кэргэттэргэ аналлаах тэрээһин үөрүүлээх аһыллыыта ВДНХ-ҕа тохсунньу 19 күнүгэр буолбута. Тиийээппитин кытта, тэрийээччилэр хас биирдии кыттааччыга бырагырааманы сиһилии билиһиннэрбиттэрэ, ыйан-кэрдэн биэрбиттэрэ.

Бу улахан киэҥ далаһыннаах форумнга ВДНХ павильоннарынан дьиэ кэргэннэ сыһыаннаах элбэх туһалаах, олус интэриэһинэй дьаһаллар тэриллэн ыытыллыыттара. Лиэксийэлэргэ Арассыыйа бастыҥ үлэ династиялара: биллибит быраастар, космонавтар, спортсменнар кытыннылар. Кинилэр бэйэлэрин төрүттэрин, удьуордарын туһунан кэпсээбиттэрин сэҥээрэн иһиттибит. Улуу династиялартан төрүттээх дьон, бэйэбит курдук, күннээҕи олохторуттан эмиэ араас кыһалҕалары көрсөллөр эбит. Маастар-кылаастарга, оҕоттон саҕалаан, улахан дьоҥҥо тиийэ хабан, ураты оҥоһуктары оҥорорго, маны сэргэ үҥкүүлүүргэ, ыллыырга үөрэттилэр.

Биһиги Дьиэ кэргэн династияларын куонкуруһугар кытынныбыт. Нүөмэрбитигэр фольклор хайысхатын талбыппыт. Алгыс, саламаны ыйааһын сиэрин-туомун, оһуохай үҥкүүтүн көрдөрдүбүт. Ийэбит оһуохайы аан бастакытын таһаарда. Ону тэҥэ улахан кыыспытынаан хомустаатылар. Форум кыттыылаахтара сөҕөн, сэргээн көрдүлэр-иһиттилэр.

Арассыыйа регионнарыттан холобур буолар дьиэ кэргэттэр, династиялар талыллан, күүскэ бэлэмнэнэн кэлбиттэр. Бэйэлэрин норуоттарын национальнай таҥаһын кэппиттэрэ - ураты көстүү. Кырдьык да, дойдубутугар араас омук олороро, барыта биир сомоҕо буоларбыт бэлиэтэ.

Маннык киэлтээх форумнар дьиэ кэргэни түмэллэр. Манна кыттаары, оҕолор, эбэлэр эҥэлэр, күтүөттэр кыһамньыбытын,сырабытын ууран кытынныбыт. Итини таһынан маннык тэрээһин атын регионнар олохтоохторун кытта билсэргэ-көрсөргө кыахтары үөскэтэр. Манна кыттыыппытын туоһулуур сэртификээттэри туттарбыттарын кэнниттэн, арай «Кыттыбыт дьиэ кэргэттэр атын регионҥа күүлэйдиир путевканы тутаҕыт» диэн иһитиннэрбиттэрин аан бастаан өйдөөбөтүбүт. Онтукабыт дьиэ кэргэннэри кытта билсэн, доҕордоһон, бэйэ-бэйэбитигэр ыалдьыттаһарга, уопут атастаһарга анаан, сөптөөх эйгэ тэриллибитин бэлиэтээбиттэр эбит.

●●● **Дьиэ кэргэн сылын үөрүүлээх аһыллыытыгар Дойду бэрэсидьиэнин Владимир Путины көрсөн хайдах турукка киирдигит?**

●●● Арассыыйаҕа Дьиэ кэргэн сылын аһыллыытыгар Дойдубут бэрэсидьиэнин Владимир Путины, ыраахтан да буоллар, илэ харахпытынан көрөн олус үөрдүбүт, долгуйдубут, олохпутугар умнуллубат түгэн буолла. Бэрэсидьиэн Арассыыйа норуота дьиэ кэргэни өйүөхтээҕин, кинилэргэ күүс-көмө буолуохтаабын туһунан тус этиитигэр бэлиэтээбитин биһирэтибит. 2024 сылга дьиэ кэргэннэ аналлаах элбэх дьаһалы таһаарбыт. Социальнай боппуруостарга эбии көмөлөр былааннаналлар эбит. Элбэх оҕолоох дьиэ кэргэн – Дойду, өрөспүүбүлүкэ сайдыыта. Ону өйдөөн, билигин да үчүгэй өйөбүллэр көрүллэллэр. Биһиги элбэх оҕолоох дьиэ кэргэн быһыытынан Судаарыстыбаннай ийэ хапытаалын туһаммыппыт, Дьокуускайга кыбартыыра ылбыппыт.

Маны таһынан тэлэбиисэринэн эрэ көрөр артыыстарбытын Лариса Долинаны, Денис Майдановы, Родион Газмановы, "Домисольки" бөлөҕү тыыннаах толоруулларын истэн астынныбыт. Кэнсиэр бырагыраамата патриоттуу тыыннаах буолла. Кэргэмминээн культуура эйгэтин үлэһиттэрэ буолан туран, туһаайыллаах миниистирбитин Ольга Любимованы кытта кэпсэтэн, хаартыскаҕа түһэн дьоллонуубут.

●●● **Эһиги дьиэ кэргэнигэ форум оруола?**

●●● Биһиги дьиэ кэргэн сайдарыгар, үүнэригэр туһалаах форум буолла. Элбэх умнуллубат сырдык түгэннэри, саҥа билсиилэри бэлэхтээтэ. Бүттүүн дьиэ кэргэнинэн Арассыыйа тэбэр сүрэҕэр сылдьан, Кыһыл болуоссахха хаартыскаҕа түһүү да бэйэтэ умнуллубат өйдөбүл буоллаҕа. Маннык улахан түһүлгэҕэ Саха сирин аатыттан кыттар чиэскэ тиксибиппитинэн киэн туттабыт. Бу – бочуот, эппиэтинэс, куруук холобур буоларга дьулуһуу. Түгэнинэн туһанан, СӨ үлэҕэ министиэристибэтигэр, улуус дьаһалтатыгар, көмөлөспүт дьоммутугар-сэргэбитигэр махтанабыт..

●●● **Дьиэ кэргэнинэн туох үгүө үгэстээххитий?**

●●● Тыа сиригэр олорор саха ыалын сиэринэн сылгы иитэбит. Сайын оҕолуун-уруулуун оттуубут. Эбэбит Валентина Егоровна хаалыктаах хаамыынан дьарыктанар, нэһилиэк, улуус ыытар араас тэрээһиннэригэр көхтөөхтүк кыттар. Маны таһынан, Саҥа дьыл, Ыһыах бырааһынныктарыгар, Кыайыы күнүгэр тиэргэммитин киэргэтэр үгэстээхпит.

Кэпсээннит иһин махтанабын. Эһиги дьиэ кэргэнгэ өссө үрдүк ситиһиилэри, үүнүүнү-сайдыыны баҕарабын, дьоһун олоххутунан бар дьоҥҥутугар мэлдьи холобур буола туруҥ!

Бэйэтин кэминээҕи ыччаттарга холобур буолара

Ахтан-санаан. Юрий Цыкунов диэн улахан туруук тахсыахтааҕа. Бииргэ үөрэммит доҕотторо кини туһунан ахтыыларыттан билсиҥ.

Гаврил КАПРИН

2023 с. арай биир күн, Таатта халаанныаан ууга баран турар кэмигэр, суотабайбар билбэт нүөмэрбиттэн эрийдилэр. Чурапчы Дириҥитэн Павел Кирсанов диэн киһи эбит. Хаартыска ыыппыт, онно үс уол турар. Ортоку Юрий Цыкунов, ханнас өттүгэр гитаралаах Василий Борисов, уҥа –Валентин Макаров – Баакка.

Павелга Юрий Цыкунов кыыһа кэлэ сылдьан, аҕатын туһунан билиэн, ахтыы суруйуон баҕарарын эппит уонна хаартысканы тиксэрэн барбыт. Тута табаарыстарбар Юлия аадырыһын биэрэн, хаартысканы ыыталаан быһаардым. Биһиги, бииргэ үөрэммит, интэриэннээккэ бииргэ олорбут доҕотторо, "Юра кыыстаах эбит" диэн барыа үөрдүбүт.

Юрий Дириҥ детдомуттан Чурапчыга Дмитрий Петрович Коркиҥҥа туруунан дьарыктана кэлбитэ.

Оҕо аҕатын туһунан билиэн баҕарара хайҕаллаах

Юра кыыһа барахсан аҕатын туһунан билиэн баҕарара киһини үйадытар. Оҕолор барахсаттар. Билэр дьонум көмөлөһүөҕүг диэбит дьонум санааларын суруйан ыыталаатылар. Ону саанылаан, мунньан хаартыскалаан, Юра кыыһын кинигэтигэр бэйэм санаабынан онорон ыыттым. Үөрэммит, туруунан дьарыктаммыт кэмнэриттэн аҕыйах, кылгас ахтыылары түмэн, баҕар, доҕорбутун кытта алтыспыт дьон аҕыахтара диэн Чурапчытааҕы "Сага олох" хаһыакка анаан ыытабын.

Доҕотторум истиҥ ахтыылара

Афанасий Васильевич Захаров. Көҥүл туруурга ССРС спордун маастара. Чурапчы спорт оскуола выпускнига. Леннинград Лесграф физкультуураҕа институтун выпускнига.

... Юркалыын кылгас да кэмнэ буоллар, наһаа тапсан сылдьыбыппыт. Ити сылдьар кэмнэрбитигэр, элбэх бииргэ дьарыктаммыт уолаттартан иккиэйэх эрэ этибит. Ол да иһин буолуо, иккиэйэх бэйэбит убай- быраат буолан сылдьыбыппыт...

Семен Прокопьевич Макаров. Көҥүл туруурга оҕолорго Аан дойду призера.Көҥүл туруурга ССРС спордун маастара. Ленин уордьаннаах Белоруссия физкультуураҕа институтун выпускнига. Спорт оскуолатын 3-с выпуһа.

... Юралыын биир кылааска үөрэммиппит. Кыра ыйаа- ыҥҥа наар бииргэ дьарыктанар этибит. Интэриэннээккэ Дириҥ детдомуттан кэлбитэ. Душанбеҕа үрдүк үөрэххэ киирэн баран, бүтэрбэккэ хаалбыта хомолтолоох...

Василий Федорович Посельскай. Саха Өрөспүүбүлүкэтин тэлэбиидэннньэҕэ уонна араадьыйаҕа туйгуна. Чурапчы улууһун Бочуоттаах олохтооҕо. 1968 сыллаах Баһылай Манчары спартакиадатын атах оонньуутугар чемпиэнэ.

...Киһи уонна туруук быһыытынан хорсун-хоодуот буолан, бэйэтин кэмин ыччаттарыгар холобур буолара. Күүстээх, кимиэхэ да баттаппат, бэйэтин кыанар дьиҥ Боотур этэ. Охсуһан кими да тулуппата, доҕотторо улаханнык ытыктыыллар этэ. Эрэллээхтик тутта- хапта сылдьара. Биһиги ортобутугар суоҕун да иһин, кини туһунан сырдык өйдөбүл биһиги санаабытыгар сөгөн сылдьар.Билигин да Юраны билэр дьон киэн туттта, утуо тылларынан ахтаалар -саныыллар...

Апрель Васильевич Куличкин. Нуучча дуобатыгар спорт маастарыгар хандьыдаат. Спорт-оскуола 1972 сыллаах выпускнига. Иркутскайдааҕы гражданскай авиационнай техническэй училище 1975 с. выпускнига.

Мин аан бастаан интэриэннээккэ 1967 сыллааххха Юрканы көрбүтүм. Оччолорго туруууну сэргэччи элбэбит, туруу сайдыыта үгэннэн турар кэмнэрэ этилэрэ. Мин онно Юра турникка анаар илиитинэн тардынарын көрөн сөхпүтүм. Бастаан, биир илиитинэн, онтон уларытан иккис илиитинэн тардынара. Чахчы кыахтаах уол этэ. Биһиги икки да илиибитинэн сатаан тардыммат этибит.

Анисья Алексеевна Борисова. Чурапчытааҕы интэриэннэт-оскуола 3-с выпускнига. Үһүйаанҥа иитээччинэн үлэлээбит үөрэх эйгэтин бэтэрээн үлэһитэ. Болтоҥо нэһилиэгин олохтооҕо.

Юра улахан саҥата-иҥэтэ суох уол этэ. Переменаҕа да, уруоктарга да мэнэктээн, күлэ, ойдаара сылдьарын тоҕо эрэ тоҥуут өйдөөбөппүн. Кини үөрэх кэмигэр тоҕо эрэ бара-бара сылдьара, арааһа, күрэхтэнньэлэргэ туста барар быһыылаах этэ. Петя Платоновтыын бииргэ сылдьар буоллаллара.

Василий Васильевич Борисов. Чурапчы олохтооҕо – интэриэннэт-оскуола 1970с. выпускнига. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бочуоттаах тутааччыта. Баскетболга оскуола сүүмэрдэммит хамаандатын чилиэнэ.

Юра үөрэҕэр да, бэрээдэгэ да орто этэ. Кини бөҕө-таҥа, бэйэтин кыанар буолан үчүгэйдик тустара. Туруууга кини ыйааһынныгар хас да уол баара. Арассыыйа таһыгар Болгариаҕа туста тахса сылдьан, мунгурдаа- ҕа ыалдьан, балыһаҕа эппэрэссийэлэнэн туруубатаҕа. Онно туттан кыайбыта буоллар, олоҕо адъас атыннык саалаллыахтаах этэ...

Анна Петровна Спиридонова. Чурапчытааҕы спорт оскуола 1968с. выпускнига. РФ үөрэҕириитин туйгуна, СР үөрэхтээһинин Бочуоттаах бэтэрээнэ, Учууталлар учууталлара, Спорт бэтэрээнэ, Д.П.Коркин аатынан Спортивнай албан аат мусуойун научнай сотрудника.

Юра Цыкунов үчүгэй туруук этэ. Кинини сүрдээх симик, холку диэн өйдүүбүн. Бэйэтин кыанар буолан оскуола туох баар күрэхтэнньитигэр ытыктара. Амматтан төрүттээх эбит. Атын туруук уолаттарга тэҥнээтэххэ, хараҕтара санньыар баҕайы буолара...

Александра Алексеевна Андреева. Үлэ, спорт бэтэрээнэ. Чурапчытааҕы спорт-оскуола 1970с. выпускнига. Баскетболга оскуола хамаандатын чилиэнэ.Алаҕар нэһилиэгин олохтооҕо. Ыччат сайдарын туһугар сыратын биэрэн, 2006 сылга диэри Спорт саала дириэктэринэн үлэлээбитэ.

Мин Юраны олус сэмэй уол курдук өйдүүбүн. Кинаг Дириҥтэн, мин Хайахсыттан кэлэн интэриэннэккэ үөрэммиппит. Иккиэн биир "эриликтэр" буолан уруурҕаһа санаһарбыт. Олус бөҕө-таҥа көрүҥнээҕэ. Туруууга олус сымса буолара. Мин саалаҕа мэчиктиирим. Биирдэ куорпуспутугар диэри аргыстаһан барбыппыт. Онно хэпсэтэн тулаайах буоларын билбитим.

Ольга Михайловна Назарова. Чурапчытааҕы спорт оскуола выпускнига. Үөрэх эйгэтин бэтэрээнэ.

Биһи Юралыын мэлдьи кэпсэтэр этибит. Юра детдомҥа иитиллибит, элбэх саҥата суох, сэмэй уол этэ. Оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан мин дьүөгэбин сөбүлүү көрөрө да, куттанан чугаһаабат этэ. Оскуоланы бүтэрэн эрдэҕэ мус- тубуппутугар миэхэ хаартыскатын бэлэхтээбитэ. Кэннигэр «Символ одинокой души Юрий» диэн суруйбут этэ. Ол курдук кини чуоствотын аһаҕастык эпэт-кэпсэбэт этэ. Кэлин Аммаҕа Чакыртан көһөн, эдьыийин Ниналааҕы көҥөрөн иҥэн, Хайахсыкка миэхэ сылдьан, наҕылыччы чэйдээн, кэпсэтэн, үөрэн-көтөн аастыта. Амма кыыһын кытта холбоһон, ыал буолан эрэрин туһунан сурук ыыппыта. Онтон сотору Юра суох буолбутун истэн, олус соҕуйбутум, хомойбутум. Кини наһаа сэмэй, утуо киһи этэ ...

Түмүк тылым

Доҕорбут туһунан кылгас да буоллар, иһирэх ахтыыларын ыыталаабыт дьоммор махтанабын. Сурук-бичик күүһүнэн, ахтыы күүһүнэн табаарыспыт ситэ олорботох олоҕун олордохпут. Баара буоллар, доҕорбут Юра барахсан эмиэ биһиги курдук кэрэ олоҕу олоруо этэ. Оҕолорун, сиэннэрин тапталларыгар уйдаран, кырдьар саһыгар тиийиэ этэ. Кини ситэ олорботох кылгас ол эрээри чаҕылхай олоҕун оҕото, сиэннэрэ салгыахтара, аатын аататыахтара диэн бигэ эрэллээхпит.

Афиша

Эҕэрдэлиибит

Оҕо саҕым доҕорун, Чуралчы нэһилиэгин олохтоо- бун, улуус бастакы предпринимателин, үгүс үлэни, үтүө дьыаланы оҥорбут ***Григорий Григорьевич ДАГДАНЧАНЫ*** *олоҕун кэрдиис бэлиэ кэминэн – олунньу 14 күнүгэр 75 сааскын туоларгынан, итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!*

Эн билигин да олохха кэхтиэх, эдэрдии эрчимнэгин ыһыктыбакка сылдьаргын көрөн киэн туттабыт. Ол эн оҕо сааскыттан тэрелпүттэриҥ такайыыларынан үлэҕэ эриллэн олоҕу сыаналыырыҥ чаҕылхай холобура буолар.

Баҕарабыт бөҕө доруобуйаны, бары үтүөнү, кэрэни! Кэргэниҥ Клара Федоровналыын оҕолоргут, сиэннэргит, чугас дьоҥнут алгыстарыман утуйуоҥ, ессе да үйүн, дьоллоох олохтоноргутугар!

Эҕэрдэни кытта Былатыан Куоркун уонна кини дьиэ кэргэнэ.

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

Кирилл Кириллович Смирников аатыгар АХ 054715 №-дээх байыаннай билиэт сүппүтүнэн, дьиҥэ суоҕунан аҕыллар.

* * *

Владимир Олегович Константинов аатыгар бэриллибит байыаннай билиэт сүппүтүнэн, дьиҥэ суоҕунан аҕыллар.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Жеребьевка по распределению платной печатной площади на страницах газеты «Сана олох», предоставляемой зарегистрированным кандидатам на выборах Президента Российской Федерации по предварительным заявкам, состоится 13 февраля, в 11 часов по якутскому времени по адресу: 677000, г. Якутск, ул. Орджоникидзе, 31, кабинет 124. К сведению: без жеребьевки принимаются заявки от кандидатов на выборах Президента Российской Федерации на публикации в сетевом издании «Санаолох.рф», социальных сетях редакции, а также на иные услуги редакции, в соответствии с опубликованными тарифами.

КУТУРҐАН

Абый оройуонун Сутуруоха нэһилиэгиттэн төрүттээх Чыаппара кийиитэ
ОКОНЕШНИКОВА (СТРУЧКОВА) Анна Афанасьевна
бу дьыл, олунньу ыйы 2 күнүгэр үһүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытын аймахтарбытыгар, билэр дьонугар дириҥник курутуйан туран иһитиннэрэбит.
Чыаппараттан кэргэнэ, Чурапчыттан, Абыйтан, Дьокуускайтан аймахтара.

Күнду тапталлаах ийэбит, эбэбит – Чурапчы нэһилиэгин олохтоохор, үлэ бэтэрээнэ
ПОПОВА Александра Степановна
бу дьыл, тохсунньу 30 күнүнгэр ыараханнык ыалдьан олохтон туораабытын аймахтарыгар, билэр дьонугар, бииргэ үөрэммит, алтыспыт, үлэлээн ааспыт үөлэннээхтэригэр дириҥник курутуйан туран иһитиннэрэбит.
Оҕолоро, кийиитэ, кутуоттэ, сиэннэрэ.

И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар, оскуола-сад эрдэҕиттэн ер сылларга бииргэ үлэлээбит кэллиэгэбит, бэтэрээммит
ПОПОВА Александра Степановна
олохтон туораабытынан, оҕолоругар, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын кэлэктиибэ.

Күндүтүк саныыр уолбут, быраапыт, убайбыт, Чурапчы Үһүн Күөпүттэн төрүттээх амарах аҕа, эҥэ
МАКАРОВ Степан Егорович
бу дьыл, тохсунньу 21 күнүгэр соҕуччу олохтон туораабытын барыы билэр дьонугар дириҥник курутуйан туран иһитиннэрэбит.
Ийэтэ, эдьиийэ, кутуоттэ, балта, быраатара.

Кэриэстэбил

Ийэбит сырдык, кэрэ мөссүөнэ сүрэхпитигэр өрүү баар...

Күндүтүк саныыр тапталлаах кэргэним, күн күбэй ийэбит, эйэҕэс эбэбит, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын туйгуна, үтүөлээх үлэһита, Чурапчы улууҕун ветеринариятын бэтэрээнэ, Чурапчы улууҕун Хадаар нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо **Андросова Дария Кирилловна** 68 сааһыгар үһүн, ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыта бу дьыл, олунньу 9 күнүгэр 40 хонугун туолла.

Ийэбит 1955 с. кулун тутар 7 күнүгэр Чурапчы оройуонугар Сыланг нэһилиэгэр эльбэх оҕолоох Пестеревтэр дьиэ кэргэнигэ төрөөбүтэ. Аҕата Кирилл Николаевич Пестерев – РСФСР үтүөлээх механизатора, үлэ, тыыл бэтэрээнэ, ийэтэ Наталья Николаевна Захарова – үлэ, тыыл бэтэрээнэ.

1959-1960 сс. Уорҕа оҕо саадыгар сылдьыбыта. 1962 сыллааххха Дириҥ орто оскуолатыгар үөрэнэ киирбитэ. Ахсыс кылааһы бүтэрэн баран, Төҥүлүгэ профтехучилищеҕа бэтэринээр үөрэҕэр үөрэнэ барбыта. Училищеҕа үөрэнэ сылдьан, "Сардаана" ырыа-үҥкүү ансаамбылын чилиэнэ.

1973 сыллааххха үөрэҕин бүтэрэн, "Эрилик Эристиин" колхуос Уорҕа учаастагар ветбиэлсэринэн ананан үлэлии кэлбитэ.

Бэтэринээр быһыытынан үлэтин саҕалыырыгар практиканы Мэнэ Хаҥалас Суола учаастагар Саха Өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх ветбыраахыгар М.М.Ершовка барбыта. Кэнники "үлэлиирбэр киниттэн үөрэммитим эльбэхэ туһалаата" диэн кэлсиирэ.

1974-1978 сылларга Хоптоҕо, Хадаар отделениеларыгар, Мэлдьэхси учаастагар биригэдьиириҥэн үлэлээбитэ.

Эдэр исписэлиис үлэлиир сылларыгар уустук тургутуулары ааспыта, ол курдук, киһиэхэ кутталлаах некробактериоз, бруцеллез, туберкулез, чесотка курдук сыстыганнаах ыарыылары утары эмтиир, сэрэтэр үлэлэри күүстээхтик ыыппыта.

1974 сыл сайыныгар "атахсыт" (некробактериоз) ыарыы турбута. Онно ыалдьыбыт сүөһүлэри барыларын карантиннаан, "Бултунньах" сайылыгар 200-чэкэ субан сүөһүнү таһааран, 3 бостуук оҕоннньору (С.Н. Протодьяконов, Н.Н. Осипов, Иванов) кытары сайыны быһа эмтээн, барыларын үтүөрдүбүттээрэ.

1978 сыллааххха бруцеллез ыарыы турбута, онтон 1985 сыллааххха туберкулез ыарыы көстүбүтэ. Итинник ыарахан ыарыы турбут кэмигэр үлэлииргэ сүрдээх уустук кэмнэр этилэр. "Ардыгар санаам түһэр кэмнэригэр Т.Д.Кератаева, А.А.Васильева үгүс субэлэрэ-амалара улахан күүс-көмө, өйөбүл буолбуттара" диэн кэпсиирэ. Ийэбит ити ыарахан кэмнэри киэҥ көҕүстээх, хорсун санаалаах, үлэтигэр бэриниилээх буолан барытын тулуйбута.

1980-1992 сылларга Хадаар отделениетыгар ветбиэлсэринэн үлэлээбитэ. 1992 сылтан саһыл ферматыгар биригэдьиириҥэн үлэлээбитэ.

1990 сылтан ветучаастак сэбиэдиссэйиҥэн А.И.Давыдовалыын 10 сыл устата бииргэ үлэлээбиттэрэ. Ити кэмнэ модьуун, хаанналаах үөһүрүү курдук ыарыылары утары туруулаһан туран күүстээх үлэ барбыта.

2000-2007 сс. Хадаар ветучаастагар сэбиэдиссэйдээбитэ, ити үлэлээбит сылларыгар ветучаастак улууска "Бастыҥ ветеринарнай учаастак" аатыран, дипломнарынан, грамоталарынан наҕараадаламмыта. 2007-2010 сылларга УСХ-ҕа тыа хаһаайыстыбатын исписэлиитинэн үлэлээбитэ.

Бэтэринээр үлэтэ – дьахтар киһиэхэ ыарахан идэ. Тулуурдаах, дьаныардаах, кытаанах санаалаах, ырааҕы ырыҥалыыр, инникини торумнуур, идэтигэр толору эпплиэтинэстээх киһи үлэлиир. Ону ийэбит үлэтиттэн билэбит.

Кини бэтэринээринэн эҥкилэ суох 39 сыл, итинтэн 15 сыл Хадаар ветеринарнай учаастагар сэбиэдиссэйинэн, 3 сыл кыылы иитэр фермаҕа биригэдьиириҥэн, 3 сыл Хадаар нэһилиэгэр тыа хаһаайыстыбатыгар зоотехник-биригэдьиириҥэн үлэлээбитэ. Эдэр сааһыгар Комсомол сэкирэтээриҥэн үлэлээн, үгүс үлэни-хамнаһы тэрийэн, ыччакка холобур буолара, ону таһынан Хадаар нэһилиэгин олохтоохторун итэҕэллэрин ылан, түөрт төгүл дьокутаатынан талыллан, нэһилиэгин олоҕун-дьаһаҕын быһаарыыга дьоһун кылаатын киллэрбитэ.

"Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ", "Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыа хаһаайыстыбатыгар туйгуна", "Чурапчы улууһун ветеринариятын бэтэрээнэ", "Коммунистическай үлэ удаарынныыга" бэлиэнэн, хас да төгүл РФ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Тыа хаһаайыстыбатыгар министиэристибэтин грамоталарынан, Ветеринария департаменын Бочуотунай грамотатынан, ЫБСЛКС КК "Пятилетка эдэр гвардееһа" диэн боруонса бэлиэнэн, ССКП райкомун, райсабиэт исполкомун Бочуотунай грамоталарынан уо.д.а. наҕараадаламмыта. Хас да төгүл партия кэмпириэнсийэлэригэр дэлэгээтинэн сылдьыбыта.

Дойду оностубут Хадаарыгар олорбутун тухары нэһилиэк уопсастыбаннай, культуурунай тэрээһиннэрэ кинитэ суох ааспата, барытыгар бастакынан кехтиэхтүк кыттара. Кэнсиэрдэргэ, быраахынныктарга кини ыллыырын истээри, эльбэх киһи мустара. Ону таһынан нэһилиэк араас субуотуннуктарыгар дьону тылыгар киллэрэн, көҕүлээн кыттыыны ылара. Үлэлиирин тухары уонна бочуоттаах сыныаланҥа олорон, үөрэхтэрин саҥа бүтэрэн кэлбит ыччаттарга, бииргэ үлэлээбит дьонугар билиитин, сатабылын үллэстэн сүбэ-ама буолара. Чиэһинэй, ирдэбиллээх, туруоруммут сыалын хайаан да ситиһэр, дьоҥҥо үтүө санаалаах буолан бииргэ үлэлээбит, алтыспыт дьоно үтүө тылынан ахтан-санаан аахаллар, ытыктыылларын, махталларын этэллэр.

1978 сыллааххха аҕабытын Афанасий Иннокентьевич Андросовтыын ыал буолан, 2 кыыс оҕону төрөтөн, атахтарыгар туруоран, үөрэхтээн, 3 сиэннэнэн Хадаардарыгар 45 сыл бииргэ ньир-баайы олордулар. Ийэбит салайыытынан, инникини өтө көрүүтүнэн кэтэх хаһаайыстыба тэриниэн, сүөһү-ас көрөн, бурдук үүнэриитинэн дьарыктаан, тыа олоҕун сайыннарар туһугар үлэлээн-хамсаан кэллилэр.

Күнду киһибит, тапталлаах кэргэним, күн күбэй ийэбит, эйэҕэс эбэбит үлэтин таһынан сатаабатаҕа диэн – суох. Сүрдээх уустук, ыарахан үлэҕэ оҕолорун кыраларыттан илдьэ сылдьан, үлэтин барытын бириэмэтигэр толорон, дьиэтин-уотун, сүөһүтүн-аһын көрөн, сатабыллаах хаһаайка, бастыҥ ийэ буолара. Ийэбит аҕатын курдук тиэхиньикэҕэ олус сыһыамах этэ. Халлаан сылыйдар эрэ, матасыыкылын миинэн барара, сайын оттуурбутугар тырахтарыыс буолара. Ийэбит олус сырдык, аламаҕай, муударай, ыалдьытымсах, юруутун итии чэйдээх, миннньигэс, эльбэх астаах-үөллээх сандалылаах, сэргэх сэҥээннээх, эйэҕэс хаһаайка буолаччы. Оҕуруот аһын араатын, сибэкки көрэтин көрэхсээн үүннэрэрэ. Кэнники бочуоттаах сыныаланҥа олорон, ийэтин удьуордаан, сатабыллаах иистэнньэҥ буолбута. Ийэбит бу орто дойдуга толору дьоллоох олоҕу олорон ааста. Биһиэхэ кини олорбут олоҕо, үлэлээбит үлэтэ олохтут тухары холобур буолар.

Ыарахан кэммитигэр күүс-көмө, тирэнэр тирэх, өйөбүл буолбут бар дьоммутугар – бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарбытыгар, ыкса ыалларбытыгар, ийэбит бииргэ үөрэммит, үлэлээбит дьонугар, чугас доҕотторугар, Хадаар нэһилиэгин олохтоохторугар, дьаһалтатыгар, оҕолорун, сиэнин доҕотторугар, бииргэ үлэлиир дьонугар истиҥ махталбытын биллэрэбит.

Ийэбит кэрэ мөссүөнэ, сырдык, чаҕылхай олоҕо үйэлээх үтүө өйдөбүл буолан, биһиги өйбүтүгэр-санаабытыгар, дуоһабытыгар, сүрэхпитигэр тыыннаахпыт тухары иҥэн сылдыаҕа.

Кэргэнэ, кыргыттара, кутуоттэ, сиэннэрэ.

"САНА ОЛОХ" ыытааччынай эрдэхтэрэ
ГОРОХОВА Людмила Владимировна

Тэрийиччилэр: СӨ Бырабыыталыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабочоат" Судаарыстыбаннай автономнай тэриллэҥэ.
Таһаарааччы: СӨ "Сахабочоат" ГАУ
Таһаараччы адресыгар: 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. тел./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhapechat@mail.ru. Российскай Федерация Роскомнадзор СӨ салаатынаар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацыяламмыт нүөмэрэ – ПИ №ТУ14-00559.

Эдэтэксийэ адресыгар: 678670, Чурапчы сэл., П.Пинитина, 26 а.
Телефуон орбит: эдэтэктэр – 41-332, отделлар – 41-265.
E-mail: sanaoloh@mail.ru,
сайт: sanaoloh.ru,
telegram: @sanaoloh

Аатар сурутар этиллэр сана редакция позициятыгар мохтоон сөп түбэһэр буолбатах. Сурукка ыйытыллар чаҥыллар кырдьыктахтарыгар эн-бэн аатар туе бойоҕо сүгэр.

Хаһыат бочуокка бэриллэр графика: 16 ч 00 м. Бочуокка бэриллиннэ: 16 ч 00м. "Сахабочоат" Судаарыстыбаннай автономнай тэриллэҥэ "Сана олох" хаһыат эдэтэксийэтигэр 08.02.2024 с. офсетка бочуоттанна.

Индекс: ПИ964. Тираһа 1090. Көмөйө 2,5 б.л. Хаһыат сыаната 24 солк. Хаһыат индивидуоҕа биириэ: бээтинсэҕэ таксар.

@SANAOLOH